

MOKSLO LIETUVA

2003 m. gruodžio 18 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 22 (290)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Gedimino Žemlėckio nuotrauka

*Su Šventom Kalėdom
ir Naujaisiais Metais!*

VANDUO – VISŲ RŪPESTIS (1)

Oras, žemė ir vanduo – tai trys substancijos, iš kurių atsirado ir visa kita, taip pat gyvybė Žemėje. Su viena iš šių substancijų – vandeniu – savo mokslinio gyvenimo kelią susiejo prof. Vytautas Juodkazis. Tiesa, daugiau su požeminiu vandeniu, nes V. Juodkazis – hidrogeologas.

Lapkričio 1 d. Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto Hidrogeologijos ir inžinerinės geologijos katedros profesoriui,

1997 m. Lietuvos mokslo premijos laureatui Vytautui JUODKAZIUI sukako 75-eri. Kalbinome gerbiamą V. Juodkazį jubiliejiniam šurmuliui jau nuščiuvus, todėl profesorius neslėpė nuostabos, manė, jog įdomus galys būti tik kol minima sukaktis. Visiška netiesa! Užteko pamatyti, kaip nuoširdžiai savo buvusį dėstytoją, mokslinių darbų vadovą V. Juodkazį sveikino jo mokiniai, disertantai, pagaliau ir kolegos, taigi užteko daly-

vauti profesoriaus jubiliejinės parodos atidaryme Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje ir pačiame jubiliejaus pagerbimo renginyje Lietuvos mokslų akademijoje, kad taptų visiškai aišku: jubiliejai ateina ir praeina, bet ne mūsų pagarba asmenybėms, kurios savo krašto mokslą praturtino puikiais darbais. V. Juodkazio tyrinėjimai įprasminti bene aštuoniose monografijose (kai kurios parašytos su bendraauto-

riais), keturiuose vadovėliuose. V. Juodkazio vertingiausių darbų sąrašas – Baltijos šalių kvartero ir prekvartero uolienų hidrogeologinis 1:500 000 žemėlapis (rusų ir anglų kalba, 1982 m.), Baltijos šalių gėlo požeminio vandens gamtinių ir eksploatacinių išteklių išteklių 1:500 000 žemėlapis (rusų ir anglų kalba, 1991 m.). Šia tyrinėjimų sritimi domėtis ir savo mokslinę ar profesinę veiklą su ja susieti profesorius paskatino ne

vieną dešimtį savo mokinių.

Beje, ir jubiliejų prof. V. Juodkazis sutiko su nauja monografija, kuri parašyta su bendraautoriais ir kurią šių metų rudenį gražiai išleido Vilniaus universiteto leidykla.

Kur driekias hidrogeologų „valdos“

Gerbiamas Profesoriau, tikriausiai sutiksime, kad tikrasis žmonijos lopšys – tai vanduo, iš kurio, vaizdingai kalbant, visi išėjome, pradėdami nuo pirmųjų gyvybės formų.

Viskas iš vandens, kaip sakydavo antikos filosofai. Jie buvo teisūs. Prieš 2,5-2 mlrd. metų susiformavusi Žemės hidrosfera tapo labai palankia terpe

Nukelta į 10-11 p.

2-3 p.

SAVAIMINIS
FORMAVIMASIS.
KAS TAI?

3 p.

KALBA:
PATIES
MOKSLININKO
PASIRINKIMAS

Langas

LIETUVOS
TEISĖS
UNIVERSITETE

4-5 p.

TOKI JONA
BULAVA
PAŽINOJAU

7 p.

AKREDITUOTA
NAUJA VGTU
LABORATORIJA

Lietuvos mokslininkų sąjungos instituto direktorius habil. dr. Stepas Janušonis pasakoja apie VI tarptautinę konferenciją *Savaiminis formavimas: teorija ir taikymas*. Šios konferencijos renginiai lapkričio 26–28 d. vyko atnaujinto sostinės viešbučio *Reval Hotel Lietuva* konferencijų centre.

Iškart pasakysime, jog ši konferencija – tai dalis platesnio Europos Sąjungos finansuojamo projekto *First Step* (Pirmasis žingsnis), kurį vykdo Mokslininkų sąjungos institutas, ir kuris skirtas mokslinės kompetencijos centro savaiminio formavimosi srityje kūrimui. Šiuo projektu siekiama, kad Lietuvoje turima mokslinė savaiminio formavimosi sritys kompetencija būtų apjungta ES keliamiems mokslo strateginiams tikslams įgyvendinti ir taip integruotis į Europos tyrimų erdvę. Vilniaus konferencijoje ir buvo galima su giliomis tarptautiniam mokslui reikšmingomis koncepcijomis susipažinti, taip pat ir su jų pritaikymu, kuriant naujus prietaisus, gaminant priemones ateities technologijoms.

Kalbėdami habil. dr. Stepa JANUŠONĮ bandysime išsiaiškinti ir kitus mūsų skaitytojams, tikimės, rūpimus dalykus: kas yra ir kaip buvo sukurta savaiminio formavimosi teorija, koks jos ryšis su eksperimentu ir praktinio gyvenimo reikmėmis, ką jau spėjo nuveikti ir ko dar nepadare Lietuvos mokslininkai, kad užimtų deramą vietą mokslo Olimpe.

Gamta veikia kitaip nei inžinierius

Gerbiamas Stepai Janušoni, kuo reikšminga ši trijų dienų tarptautinė konferencija?

Pirmiausia reiktų pažymėti, jog ši konferencija – tai pirmoji sudėtinio Europos Sąjungos projekto *Pirmasis žingsnis* dalis. Vadinasi, tai ne vien Lietuvos mokslininkams aktuali konferencija. Todėl joje dalyvauja labai skirtingų sričių mokslininkai iš Vakarų ir Rytų Europos, JAV. Sulaukėme ir egzotiškosios Indijos atstovo.

Kaip reiktų suprasti savaiminio formavimosi teorijos esmę? Gyvojoje gamtoje – lyg ir suprantamas dalykas, tačiau Jūs šią teoriją taikote technologinėms sistemoms, todėl prašome vaizdžiai ir suprantamai išaiškinti, kas čia turima mintyje.

Mums pavyko teoriškai parodyti (o kai kuriose srityse – ir praktiškai pritaikyti savo teorines išvadas), kad savaiminis sudėtingėjimas galimas ne tik gamtoje, bet ir dirbtiniuose objektuose, t. y. technologijų pasaulyje.

Dabar pasaulyje taikomose technologijose gaminamos detalės, kurios surenkamos tam tikra tvarka, ir turime gaminių, kad ir automobilį. Gamtoje vyksta kitaip. Nėra taip, kad būtų daromos atskiros detalės, iš kurių būtų surenkamas gyvūnas ar kas nors kita. Tos detalės nuo pirminės ląstelės

1. SAVAIMINIS FORMAVIMASIS. KAS TAI?

ES projekto Pirmasis žingsnis vadovas habil. dr. Stepas Janušonis, Steen'as Rasmussen'tas iš Los Alamos Savaiminio organizavimosi sistemų nacionalinės laboratorijos (JAV) ir konferencijos Savaiminis formavimas: teorija ir taikymas organizatorė Mokslininkų sąjungos instituto Infocentro direktorė Daiva Ulbikienė

auga kartu su visu organizmu – šis procesas vadinamas vystymusi.

Jau apie 20 metų, kai pasiūlėme koncepciją, kad dirbtinės sistemos taip pat gali vystytis. (Tos teorijos užuomazgas galėtume sieti su 1974 metais.) Kartu matematiškai įrodėme, kokiomis sąlygomis tai galėtų vykti. Tarybų Sąjungoje mes pirmieji pradėjome plėtoti šią teoriją, įvedėme ir *savaiminio formavimosi* terminą. Šį darbą dirbome *Ventos* moksliniame gamybiniame susivienijime. Man ir teko vadovauti tiems teoriniams darbams, o konkrečiuose darbuose, technologijų kūrime dalyvaudavo tiek žmonių, kiek reikėdavo įvairiems procesams įgyvendinti. Taigi praktiškai savo idėjas seniau mėginome patikrinti mikroelektro-

krečių medžiagų, procesų. Ieškojome generalinių kitimų, kurie būtų būdingi bet kokiam kintančiam objektui. Žinant bendrus dėsningumus būtų galima suprasti, kaip vystosi bet kuris objektas.

Vis dėlto kalbame apie natūralius, gamtinius, t. y. savaimine besirutuliojančius procesus, ar žmogaus įtakojamus?

Visi savaiminio formavimosi procesai yra tie patys, kurie vyksta ir gamtoje, ir žmogaus valia, nes gamta yra nustačiusi savo dėsnius, o žmogus jais gali tik pasinaudoti. Nieko negalima įgyvendinti, kas būtų nebūdinga gamtai. Mes tuos procesus formalizavome, suvedėme į vadinamąją *sąveikų matricą*. Medžiagas pavadino skaičiais. Pavyzdžiui, medis – tai 1, geležis – 2, kokios nors

Kai priėjome 2 mm (mikrometrų) ribą, fotolitografijoje mažesnių struktūrų jau nebegalėjome kurti, nes riboja šviesos bangos ilgis. Vieni bandė taikyti elektronų litografiją, kiti – rentgeno litografiją, o mes savo procese pabandėme litografijos kaip nereikalingo proceso atsisakyti.

Pasiūlėte taikyti iš principo visai kitą procesą?

Įsivaizduokime, kad ant plokštumos turime dvi plokščias figūras, tarp kurių yra tarpelis. Jeigu priverstume tas figūras plėstis, tai tarpelis tarp jų siaurėtų: taptų 2 mm, paskui 1 mm pločio, ir toliau mažėtų, kol tos figūros nesuliptų viena

su kita. O priversti figūras plėstis nėra sunku. Pavyzdžiui, jeigu yra du sluoksniai – oksido ir apsauginis, tai per angas apsauginiame sluoksnyje užplys rūgštis, angos pradės plėstis, nes oksidas bus išsinamas. Taigi tarpelis siaurės ir siaurės. Jeigu mes jį mokėsime panaudoti, tai galiausiai turėsime submikroninį tarpelį, gautą be jokios litografijos. O litografija, tai procesas, kai sukuriama šablona, turintis reikalingas figūras, pro jį ekspozuojamas šviesai jautrus sluoksnis fotorezistas. Atitinkamai susiformuoja norimas rezultatas, kitaip tariant, objektas perkeliama iš šablono į formuojamą objektą. Norėdamas submikroninio tikslumo, turėčiau sukurti ir submikroninį šabloną, o to padaryti neįmanoma.

Diskusija Fotoelektros technologijos sekcijoje: Šiaulių universiteto dėstytojas Gintautas Daunys, Mokslininkų sąjungos instituto direktoriaus pavaduotojas dr. Juras Ulbikas, dr. George'as Varghese iš Sant Berchmans kolegijos (Indija) ir habil. dr. Stepas Janušonis

Scenoje pasirodo sąveikų matrica

Ar mes kalbame apie tam tikro matematinio modelio pritaikymą konkrečioms technologijoms kurti, ar apie kai ką daugiau?

Pirmiausia reikėjo susivokti, kas tai yra, kokie reiškiniai vyksta konkrečiuose technologiniuose procesuose. Mėginant suprasti dėsningumus, pavyko „atsijungti“ nuo kon-

rūgštis – 3 ir t. t. Žinomi dėsningumai: kas atsitiks su vienu ar kitu objektu, jeigu jie su kitais objektais atsidurs toje pačioje aplinkoje. Vieni tų objektų tarpusavyje sąveikauja, kiti – ne. Ir štai tada galima surašyti tokią sąveikų aibę, arba matricą, kuri ir lemia, kad iš paprasto pradinio objekto prasideda vis sudėtingėjantys kiti objektai.

Taip Jums pavyko sukurti naujų objektų modeliavimo matricą?

Taip, bet ne tik matricą. Turėdami ją mes galėjome kurti ir naujas technologijas mikroelektronikoje.

Kur šį procesą taikote? Suprantu, jog ne vien dėl vaizdingo pasakojimo jį prisiminėte.

Labai efektyviems (apie 20-25 proc.) saulės elementams pagaminti reiktų 6 litografinių procesų, darant fotošablonus ir panašiai. Technologijoje tai labai brangūs procesai. Mes teoriškai parodėme, kad saulės elementų gamybai gali visai užtekti vienos litografijos, o praktiškai esame pagaminę su dviem litografijomis. Esame padarę ir su viena litografija, bet tai ne gamybiniai pavyzdžiai. Jeigu šis dalykas pasiteisins ir pavyks gau-

ti pakankamai gerus parametrus, tai mūsų technologija iškart taptų geresnė už dabar visuotinai taikomą.

Revoliucijų laikai moksle nesibaigė

Kalbant apie saulės energetiką, šios srities ES pagrindinis strateginis uždavinys – sumažinti generuojamo vato kainą tiek, kad tą energiją generuoti būtų naudinga. Šią užduotį sprendžia viso pasaulio mokslininkai. Galima tobulinti technologijas, pavyzdžiui, naudoti kiek pigesnę medžiagą, taikyti pigesnius procesus ar sukonstruoti pigesnę įrangą.

Bet visa tai evoliucinis gerinimas, tobulinimas, o reikia šios srities revoliucijos.

Būtent. Kai pasiūlėme į tas technologijas įvesti savaiminio formavimosi idėją, tai jau buvo revoliucinis šuolis. ES ekspertai apie mūsų siūlymą parašė tokią išvadą: jeigu projektas bus įgyvendintas, turės labai didelę įtaką ES atliekamiems šios srities darbams. Darbas buvo vertinamas pagal 5 kriterijus. Novatoriškumas buvo įvertintas 4,3 balo (iš 5 galimų), pridėjamoji vertė ES – 4,0 balais. Beje, mūsų projektas pagal vieną iš minėtų punktų pavadintas labai aukštos rizikos projektu.

Vadinasi, gali būti ir neįgyvendintas?

Gali, nes pradėjome nuo fundamentinių tyrimų – nuo teorijos. Paskui aptarti būdai, technologijos. Dabar esame pagaminę ir kai kuriuos technologinius pavyzdžius, bet tam buvo skirti tik vieneri metai. Pagal senus tokių darbų mastelius tam reiktų 3, gal ir 10 metų. Vis dėlto sutikome pamėginti, nes kitos išeities ir neturime. Svarbiausia, kad esame finansuojami pagal ES 6 bendrąją programą.

Kas kartu su Jūsų vadovaujama grupe dalyvauja šiame projekte?

Dalyvauja 8 šalys: Izraelis, Graikija, Prancūzija, Olandija, Danija, Didžioji Britanija, Portugalija, su prantama, ir Lietuva. Lietuvos mokslininkų sąjungos institutas yra pagrindinis šios srities mokslinių tyrimų atlikėjas. Su mumis Lietuvoje bendradarbiauja apie 30 žmonių, tarp kurių yra ir aukščiausios kvalifikacijos mokslininkų.

Kaip susibūrė ši bendro projekto tarptautinė grupė?

Mes internetu pasiūlėme idėją tuomet veikusiai *CORDIS* programai. Pasiūlymą atrado įmonė, kuri užsiėmė FP 5 projektų koordinavimu. Gavome užklausa, ar sutiktuome dalyvauti bendrame projekte. Sutikome, tada įmonė surado kitus 7 šalių dalyvius. Tai mažos ir vidutinės įmonės, kurios sutiko bendradarbiauti.

Tačiau Vilniuje vykstanti konferencija juk nėra vien tik jūsų bendro projekto partnerių renginys?

Tai savaiminio formavimosi konferencija, aktuali labai daugeliui sričių. Pavyzdžiui, galima pradėti kalbą nuo to, kaip švitinamos molekulės jungiasi vienaip ar kitaip, keičia savo konfigūraciją – tai savaiminis formavimas. Galima nagrinėti, kaip visa tai vyksta biologijoje. Mums aktualu, kas darosi saulės elementuose. Daug kur gali reikštis matematikai, nes vyksta informacijos pernešimo reiškiniai.

Aišku, šioje konferencijoje esama pokrypio ir į mums labai rūpimus saulės elementų kūrimo technologijų dalykus: tai savaiminis formavimas su taikymu fotoelektros gamybos srityje.

Ar nebus kaip akliams zoologijos sode

Labai paviršutiniškai viena ausimi paklausu vieno kito pranešimo ir man pasirodė, jog jų autoriai labai gerai žino specifinę savo nagrinėjamą sritį, bet savaiminio formavimosi visumos, filosofijos nelabai suvokia. Ko gero, daugeliui konferencijos dalyvių tai naujas dalykas. Ar nebus, kaip zoologijos sode, į kurį atėjo aklieji, sustojo prie dramblio ir čiupinėja: vienas už straublio – o, čia smauglys, kitas už kojos – aišku, kolona, trečias už ausies... Bet nė vienas taip ir nesuprato, kad stovi prie dramblio. Ar nebus panašiai ir su savaiminiu formavimusi?

Matote, kai pradėjome bendrauti su Vakarų Europa, tai įsitikinau, kad jiems tas savaiminis formavimasis – nieko nesakanti sąvoka. Nors mes Vilniuje buvome surengę 5 dideles sąjungines konferencijas ir šios srities tyrinėjimuose Tarybų Sąjungoje buvome lyderiai. Tas idėjas pradėjome rutulioti, kaip sakiau, maždaug prieš du dešimtmečius, o 1983 m. Vilniuje surengėme pirmąją konferenciją. Paskui kas dveji metai vyko kitos konferencijos. Deja, paskui atėjo nie-

KTU prof. L. Pranevičiaus grupė mėgina membranas gauti garinant plonus metalų sluoksnius vakuume. Jei įprastų keramikinių membranų storis yra milimetras ar panašiai, tai kauniečių membranų storis matuojamas mikrometrais. Tokią membraną galima formuoti ne plokščiai, bet erdvinę, įvairiausių formos. Tai reikalinga, siekiant padidinti membranos aktyviosios dalies plotą, per kurią difunduoja didesnis kiekis deguonies ar vandenilio, t. y. toks elementas būtų daug didesnės galios.

Per ankstyvos idėjos sunkiai prigija

Įtariu, kad skaitytojus gerokai suintrigavote technologinėmis idėjomis. Bent jau man buvo labai įdomu. Vis dėlto skirkime dėmesio ir konferencijai. Tai jau VI savaiminio formavimosi konferencija, skaičiuojant nuo dar sovietmečiu rengtųjų pirmųjų penkių.

Pirmą VI savaiminio formavimosi konferencijos dieną vyko plenarinės sesijos, kuriose perskaityti fundamentiniai pranešimai iš gamtos ir technikos mokslų sričių. Antrašą ir trečiąją dieną vyko darbas

Programos komiteto nariai: prof. Peter's Schuster'is iš Vienos universiteto (Austrija) ir Wolfgang's Banzhaf'as iš Niūfaundlendo universiteto (Kanada)

ko nedarymo moksle dešimtmetis, nes „tvarkėmės politiškai“.

Dabar, kai persitvarke savo idėjas pasiūlėme Europai, su nuostaba pamatėme, jog ten apie mūsų darbus nieko nežinoma. Angliška sąvoka *savaiminis formavimasis* (*Self Formation*) pirmą kartą panaudojau 1989 m. tarptautinėje konferencijoje Nišo mieste, tuometinėje Jugoslavijoje. Dabar tas terminas moksle figūruoja, neatmestas.

Savaiminio formavimosi idėja labai vaisingai turėtų būti pritaikoma vadinamųjų kuro gardelių, arba kuro elementų kūrime. Tačiau apie tai kol kas nepasakėte nė žodžio.

Nepasakiau, nes šios srities darbų nesame padarę, nors idėjų ir koncepcijų turime. Kartu su Kauno technologijos universiteto profesoriumi Liudviku Pranevičiumi, kuris yra taip pat šios konferencijos dalyvis, manome, kad šioje srityje pavyks pritaikyti savaiminio formavimosi principus.

Šiuo metu pagrindinis kuro gardelės elementas, nuo kurio priklausos jos veiksmingumas – tai membrana. Pro ją jonai turi „sunktis“ į vieną ir kitą pusę, reaguoti, virsdami elektra, o ne šiluma. Membranos daromos sumalus keramiką, paskui ją sulydžius, panaudojant itrio ir cirkonio oksidus. Gaminama plokštelė, dažniausiai sumalta keramika užtepama teptuku ir sukepinama. Taip ir gaunama ta membrana. Nuo jos laidumo jonams, t. y. reakcijos greičio, priklauso kuro elemento kokybė.

sekcijose, kur išgirdome labiau specializuotus pranešimus apie technologijas ir naujas jų galimybes. Visi konferencijos pranešimai bus išspausdinti Šveicarijoje leidžiamame žurnale *Solid State Fenomena*. Sutarta, jog mūsų konferencijos medžiaga sudarys vieną žurnalo tomą.

Be to, su Vida Janušoniene anglų kalba kompaktiniame diske išleidome monografiją *Self Formation of the Artificial Planar Systems* (*Dirbtinių planarinių sistemų savaiminis formavimasis*). Išleido Lietuvos mokslininkų sąjungos institutas. Tame diske yra viskas, ką dirbdami šioje srityje esame sukūrę per 20 savo mokslinės veiklos metų. Ši monografija, kaip pasakait kursas jauniems tyrėjams ir studentams, bus išspausdinta ir minėtame šveicarų žurnale, taps tarsi šios konferencijos darbų antroji dalis. Beje, šį savo darbą išspausdinti gerokai pavėlavome, nes jo pagrindiniai teoriniai teiginiai buvo suformuluoti dar 1985 metais. Idėja, o tuo pačiu ir rankraštis, ilgai nebuvo suprastas, tad ir nebuvo išleistas.

Kalti, kaip visada, valdininkai?

Pasakyčiau kitaip: tuo metu tai buvo ne to laiko idėja. Jeigu per visus tuos prabėgusius metus išliko problemos aktualumas, pasaulyje kyla nauja tokių tyrimų banga, tai galima daryti išvadą, kad idėja tam metu buvo gal ir per ankstyva.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

KALBA: MOKSLININKO PASIRINKIMAS

Galvodami apie mokslo kalbos svarbą tautos gyvenimui ir jos tapatumui išsaugoti bei plėtoti, neturėtume pamiršti demokratinės valstybės priedermių visuomenei. Viena jų – galimybė kiekvienam piliečiui reikšti savąsias mintis ir idėjas valstybėje įteisinta, šiuo atveju – lietuvių kalba. Reikia atsiminti tai, kad lietuviai tokia teise toli gražu ne visada galėjo naudotis. Bet netgi ankstyvuosiuose lietuvių bendrinės kalbos kūrimo etapuose žmogaus, ypač apsišvietusio žmogaus, apsisprendimas kalbos vartojimui buvo labai svarbus. Pažiūrėkime šių dienų akimis į epitafiją, parašytą ant seno kryžiaus mažo Žemaitijos miestelio kapinėse, kuri lietuviškai skambėtų maždaug taip: *Žinok, praeivi, jog tas kapas yra žemaičio mokyto ir garbingo vyro, kuris kalbą tėvų savo pataisyti troško, o patsai vadinos Dionizu Poška.*

Šių dienų visuomenei ir mokslo bendruomenei tebėra aktualus kalbos, mokslo kalbos, pasirinkimas ir savųjų nuostatų susikūrimas. Esu įsitikinęs, kad Lietuvos Respublikos įstatymais įteisintos akademinės laisvės nuostatos galioja ir mokslininkui laisvai pasirenkant kalbą, kuria jis norėtų skelbti savo, kaip svarbiausio kūrybos proceso veikėjo, mokslo tyrimų rezultatus. Lietuvos Respublikos vyriausybės vardu veikiančios Švietimo ir mokslo ministerijos įteisinta mokslo darbų vertinimo tvarka, mokslininkų kvalifikaciniai reikalavimai, deja, skatina įvairiais būdais, tarp jų ir finansiškai, atsisakyti vartoti lietuvių kalbą mokslo reikmėms. Reikėtų dar išsiaiškinti, ar vienpusiškas svetimų kalbų protegavimas atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir valstybinės kalbos įstatymo nuostatas. Moralinis šios problemos vertinimas akivaizdus, nes niekas nesuteikė jokiai institucijai teisės diskriminuoti ir susinti lietuvių kalbą.

Mokslininkas – kūrėjas – geriau už bet kokį departamentą žino, kas bus jo skelbiamų mokslo tyrimų rezultatų skaitytojai ir vertintojai. Todėl kūrėjas privalo turėti teisę pasirinkti, kokia kalba paskelbti rezultatai greičiausiai ir tiksliausiai pasieks skaitytojus. Yra tyrimų rezultatų, kurie aktualūs vien Lietuvos skaitytojams ir jie privalo būti skelbiami lietuviškai. Pasauliniam mokslui aktualūs ir galbūt tik svarbiausieji, galintys turėti įtakos pasaulinei mokslo raidai, privalo būti pristatyti ir pasaulyje plačiau vartojamomis kalbomis. Mes žinome, kad, pavyzdžiui, Japonijos mokslo bendruomenė turi moralinį įsipareigojimą tyrimų rezultatus pirmiau paskelbti japoniškai, o tik po to – angliškai. Vadinasi, pirmoji išvada ir galėtų būti tokia, kad **kalbą, kuria skelbiami mokslinių tyrimų rezultatai, pasirenka darbo autorius**. Šiuo atveju svarstytinas ir valstybės vaidmuo, kuris galėtų būti įvardijamas labai paprastai – **valstybė sudaro sąlygas skelbti mokslo darbus bet kuria mokslininko ir mokslo bendruomenės pasirinkta kalba**. Šiuo požiūriu humanitarinių ir socialinių mokslų atstovų prašymas leisti jiems skelbti savuosius darbus lietuviškai daugiau panašus į išmaldos prašymą arba grupinių interesų gynimą. Betgi išmaldos dalintojas nėra gavęs teisės diskriminuoti valstybinės kalbos vartojimą mokslo reikmėms. Jeigu kas įsivaizduoja turįs tokią, tepagalvoja, kokios epitafijos galėtų susilaukti iš mokslo žmonių, siekiančių ne siaurinti, bet plėsti lietuvių kalbos vartojimo sferas. Reikėtų ginti patį

Dr. Romas Pakalnis

autorius teisės principą, o ne išimčių suteikimą kuriai nors grupei. Esu įsitikinęs, kad dar negimė tas, kuris man nurodytų, kokia kalba turiu kalbėti ir kokia rašyti. Žinau pats. Vienintelis dalykas, kuris turėtų rūpėti kuriam žmogui – tai nuolat patirti kūrybinės sėkmės džiaugsmą ir neprarasti noro juo pasidalinti su kitais visuomenės nariais.

Jeigu dar kalbėtume apie valstybės ir mokslo žmonių santykius mokslo kalbos vartojimo aspektu, tuomet reikėtų pabrėžti, kad iki šiol nėra aišku, kaip valstybė ateityje rūpinsis periodiniais mokslo leidiniais ir mokslinėmis monografijomis. Dabar labiausiai mokslo leidinių leidėjus trikdo nesi-

baigiančios kalbos apie tai, kad valstybė finansuos labai nedaug periodinių mokslo leidinių. Žinant vadinamųjų ekspertų parinkimo praktiką ir vėl galima tikėtis, kad su ekspertais susijusios mokslo kryptys ar šakos dar kartą gaus patikimą finansinę paramą. Ko tada vertos mūsų pastangos įgyti tarptautinių mūsų leidžiamų žurnalų pripažinimą? Geras valdžios noras, kad lietuviškai parašytos monografijos būtų vertinamos į anglų kalbą. Tačiau ir šiuo atveju labai svarbi prielaidų būti autoriaus nuomonė. Galėtų, žinoma, valstybė skelbti konkursus ge-

riausioms lietuvių kalba parašytoms monografijoms versti į svetimas kalbas valstybės lėšomis. Esu įsitikinęs, kad tai būtų rimta valstybės parama teikiant pasaulio mokslo bendruomenei geriausius Lietuvos mokslo pasiekimus. Dabar įteisinti reikalavimai monografijoms ir jų vertinimo tvarka skatina, kad tokių leidinių būtų kuo mažiau.

Štai todėl esu įsitikinęs, kad mūsų valstybė ir mokslo bendruomenė privalo patikslinti valstybinės kalbos vartojimo nuostatas ir atsisakyti lietuvių kalbos vartojimą diskriminuojančių teisės aktų.

Romas Pakalnis

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJA LR SEIMO ŠVIETIMO, MOKSLO IR KULTŪROS KOMITETAS EUROPOS SĄJUNGOS ATEITIES LIETUVOS FORUMO TARYBA

2003 m. lapkričio 17 d. sesijos
„Lietuvių kalbos padėtis moksle ir visuomenėje“

REZOLIUCIJA

Artėja lietuviškos spaudos atgavimo 100-osios metinės. Šią sukaktį UNESCO pripažįsta kaip svarbios pergalės prieš tautinę priespaudą įvykį. Lietuvių kalba atsilikė prieš įvairias mūsų šalies negandas ir okupacijas. Nepriklausomybės metais ji įgijo valstybinės kalbos statusą ir atliko svarbų visuomenės vienijamąjį vaidmenį. Deja, dabartiniu metu lietuvių kalbai vėl kyla grėsmė tapti buitine kalba ir būti išstumtai iš mokslo, kultūros, švietimo ir viešojo gyvenimo.

Be lietuvių kalbos negali išlikti lietuvių tauta ir valstybė, negali būti deramai ugdoma pilietinė ir tautinė savimonė, neįmanoma visavertės asmenybės branda. Susiklosčiusi padėtis prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos politiniams ir strateginiams tikslams, kartu ir bendrajai Europos Sąjungos kultūros ir mokslo politikai, pabrėžiančiai daugiakultūrinę Europos Sąjungos sudėtį, tautinių tradicijų, kalbų apsaugą.

Atsižvelgdama į šalies mokslo bendruomenės susirūpinimą lietuvių kalbos būkle, sesija:

– pripažįsta, kad atsakomybė už lietuvių kalbą, jos vartoseną viešame gyvenime, jos išlikimą ir vystymąsi tenka visų pirma politinei šalies valdžiai, taip pat mokslo ir studijų institucijoms, visai šalies inteligentijai;

– konstatuoja, kad lietuvių kalba paskelbtas mokslo darbas vien dėl to neturi būti laikomas menkesnės vertės už kitomis kalbomis paskelbtus darbus;

– pabrėžia, kad primygtinai akcentuojant vien anglų kalbą nuvertinamos kitos mokslui svarbios kalbos.

MA sesija siūlo:

☐ Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Švietimo ir mokslo ministerijai, kitoms mokslo ir studijų institucijoms peržiūrėti ir pakeisti mokslą ir studijas reguliuojančius teisės aktus, kuriuose yra lietuvių kalbos vartojimo ribojimo ar menkinimo, mokslininko laisvės spausdinti darbus lietuvių kalba suvaržymo požymių.

☐ LR Prezidentui, LR Seimui ir LR Vyriausybei, kitoms valstybinėms ir nevalstybinėms institucijoms atkreipti dėmesį, kad būtina imtis skubių priemonių siekiant išsaugoti ir puoselėti lietuvių kalbą kaip pamatinę valstybės vertybę.

☐ LR Vyriausybei sukurti objektyvią mokslinių publikacijų įvairiomis kalbomis vertinimo sistemą, atsižvelgiančią į visų mokslų sričių ir krypčių ypatybes.

☐ LR Vyriausybei skatinti plačiau naudoti šalyje šiuolaikines informacines technologijas, žmonių bendravimo su kompiuteriais balsu lietuvių kalba mokslinio tyrimo darbus, remti terminų, specialiujų žodynų, elektroninių enciklopedijų rengimą, garsynų kaupimą, vardynų tvarkybos bei lietuvių kalbos ir kultūros turtų išsaugojimo ir sklaidos darbus.

☐ LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetui, LR švietimo ir mokslo, LR kultūros ministerijoms atkreipti dėmesį:

– į nepakankamą lietuvių kalbos mokymą mokyklose ir jos vartoseną kolegijose bei universitetuose;

– į žiniasklaidos ir komunikacijos institucijų kalbos kultūrą.

Tokį Joną Bulavą pažinojau

Savo prisiminimais ir mintimis apie buvusį Lietuvos žemės ūkio akademijos (dabar universitetas) rektorių prof. Joną BULAVĄ (1903–1984) dalijasi prof. Mindaugas STRUKČINSKAS, Lietuvos MA narys korespondentas. Praėjusią vasarą Jono Bulavo gimimo šimto metų sukaktis buvo gražiai paminėta Lietuvos žemės ūkio universitete: vyko sukakčiai skirta konferencija, kurios metu prisiminimais apie savo vadovą, bendradarbį ir kolegą dalijosi mokslo bendruomenės nariai, o Akademijos miestelyje Jonui Bulavui atidengtas paminklas.

Neteko nomenklatūros malonės

Geriamasis Profesoriau, kaip atsitiko, kad tokį didelį autoritetą turėjęs Lietuvos žemės ūkio akademijos rektorius prof. Jonas Bulavas staiga užgyveno tiek daug nedraugų ir net priešų, pirmiausia Kauno partinės nomenklatūros aplinkoje, o vėliau neteko ir Antano Sniečkaus malonės?

Jonas Bulavas nelabai taikstėsi su Kauno miesto partine valdžia. Nuo 1950 iki 1958 metų jis buvo TSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatas, nuo 1954 iki 1959 m. – LKP CK narys, tad 1956 m. tapęs Lietuvos žemės ūkio akademijos rektoriumi jautėsi labai tvirtai. Tačiau vienu metu A. Sniečkus ėmė nebepatikti N. Chruščiovui. Pasklido gandas, kad geriausias pirmasis sekretorius Lietuvoje būtų Juozas Bulavas (1909–1995), Jono brolis. Tą pakako, kad susilpnėtų ir Jono Bulavo padėtis.

Kur buvo Jono Bulavo silpnos vietos? Suprantama, tą silpnumą suvokiant tuometinės partinės nomenklatūros kriterijų prasme.

N. Chruščiovui kiek atleidus na-

cionalinės politikos „vadžias“ sąjunginėse respublikose, Lietuvoje tuo pasinaudojo ne vienas Jonas Bulavas. Į atsakingesnes pareigas vietoj suvažiavusių rusakalbių buvo pradėti priminti lietuviai. Teisybės dėlei reikėtų pasakyti, kad tų kitataučių Lietuvos žemės ūkio akademijoje nebuvo labai daug, o ir tie buvusieji nebuvo blogi žmonės. Štai atsiųsti prof. B. Šprinkas (1889–1982) arba prof. P. Šipenka. Pastarasis net nebuvo partinis. Maskvoje jie nepritapo ir buvo atsiųsti į Kauną. B. Šprinkas buvo inžinierius mechanizatorius, 1948–1957 m. dėstė Žemės ūkio akademijoje, jo dėka Lietuvoje disertacijas parašė ir apsigynė gana daug lietuvių inžinierių mechanizatorių.

Tačiau ne tik šie minėti profesoriai, bet ir kiti dėstytojai, negalintys paskaitų skaityti lietuvių kalba, buvo atleisti. Rusakalbių dėstytojų atleidimas iš Vilniaus universiteto sukėlė dar didesnę nepasitenkinimą.

Du broliukai rektoriai

Kai A. Sniečkaus pozicijos Maskvoje susilpnėjo, o Lietuvoje tam tikruo-

se sluoksniuose pradėjo plisti gandai (gal ir tyčia platinami?), jog pirmąjį sekretorių galėtų pakeisti Juozas Bulavas, tai ar pasiekė ši pavadė N. Chruščiovo ausį? Kaip Jums atrodo?

Abejoju, kad būtų pasiekusi. Tačiau N. Chruščiovą pasiekė laiškas, kurį 1961 m. pasirašė grupė Lietuvos mokslininkų. Jie įrodinėjo, kad respublikos žemės ūkiui ir gyvulininkystei labai kenkia prasidėjusi kampanija prieš daugiametes žoles, reikavimai žalienas užarti. Taigi į Lietuvą jau buvo atkreiptas Maskvos partinių viršūnių dėmesys. Pradėjo kauptis juodi debesys, kurie atnešė savotiškas represijas.

Tais pačiais 1956 metais du broliukai tapo dviejų aukštųjų mokyklų rektoriais: teisininkas Juozas Bulavas – Vilniaus universiteto, o Jonas Bulavas – Lietuvos žemės ūkio akademijos. Ką gero, tai vienintelis toks atvejis Lietuvos mokslo istorijoje. Beje, abu broliukai vėliau ir nukentėjo. Juozas Bulavas 1958 m. buvo pašalintas iš Vilniaus universiteto rektoriaus pareigų „už politinio pobūdžio klaidas“, o 1959 m. už tokias pat „klaidas“ – ir iš TSKP narių. Jonui Bulavui teko pasitraukti iš

Akademijos rektoriaus pareigų 1962 metais.

Juozas Bulavas daug labiau nukentėjo, nes netekęs rektoriaus posto dirbo Ekonomikos instituto vyresniuoju moksliniu bendradarbiu, vėliau – Istorijos institute Teisės sektoriaus vadovu. O Jonas Bulavas, nors ir išstumtas iš rektoriaus pareigų, liko Akademijoje Augalininkystės katedros vedėju, taigi profesorius pareigose.

Dėl malonės prašymo pateko į nemalonę

Tačiau kai istorijos ratas pasisuko, Lietuvoje buvo atkurta Nepriklausomybė, Juozui Bulavui buvo lemta tapti Lietuvos Nepriklausomybės Akto atkūrimo signataru.

Skirtingai nei jo brolis Jonas, Juozas Bulavas politinėje veikloje dalyvavo dar tarpukario Lietuvoje. Priklausė Lietuvos komunistų partijai, buvo teisišamas, sėdėjo kalėjime. Savo partijos vadovų ir A. Sniečkaus požiūriu padarė didelį nusižengimą, nes kreipėsi iš kalėjimo į Lietuvos prezidentą su malonės prašymu. A. Sniečkaus ir kitų LKP vadovų pozicija šiuo atveju buvo griežta: jokių malonės prašymų ir kompromisų su buržuazine valdžia. Taigi Juozas Bulavas šį partinį reikalavimą pažeidė, nes jam suteikus prezidento malonę iš kalėjimo buvo paleistas. Todėl 1938 m. iš LKP buvo pašalintas, o į TSKP buvo priimtas tik 1952 metais.

Ar Jums yra tekę bendrauti su Juozu Bulavu?

Išėjęs iš kalėjimo nuo 1938 m. Juozas Bulavas dirbo *Lietūkyje*. Kadangi šiek tiek domėjausi *Lietūkiu* ir su juo susijusio išymaus kooperatininko akad. Petro Šalčiaus veikla, apie tai jį kalbinau. Prisimenu, Juozas Bulavas pasakojo, kaip žydai buvo išsikovoję monopolį Lietuvoje pardavinėti žibala. Ėmė po litą už litrą. Suprantama, jog dėl tokio žibalo brangumo ypač kentėjo kaimo gyventojai. Tada prekybos žibalu ėmėsi *Lietūkis*, pradėjęs pardavinėti litrą žibalo po 40 ar 50 centų. Taigi prekybos ėmėsi valstybės remiama kooperatinė organizacija.

Panaši padėtis yra ir dabar. Milijonai neplauktų į privačias kišenes, o kaimo gamintojai taip neskurstų, jeigu dabar taip pat būtų daroma pieno prekyboje – valstybė ar kooperatinės organizacijos perimtų Lietuvos pieno perdirbimo reikalus. Nėra normalu, kai keli žmonės valdo visą valstybės pieno ūkį – *Pieno žvaigždžių*, *Žemaitijos pieno* ir *Rokiškio sūrio* savininkai.

Nieko nepasimokyta iš tarpukario patirties, taip pat ir iš Lietūkio patirties.

Labai gaila, bet tuometiniams Nepriklausomybę atstačiusiems valstybės vadovams nebuvo teisingai patariančių.

Žmogaus užsistoti Jonas Bulavas nepabūgo

Grįžkime prie Jono Bulavo. Su juo Jums tikriausiai tekdavo bendrauti ir

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Profesorui Jonui Bulavui – 100 neformalioje aplinkoje? Kaip rektorius vertino to meto įvykius?

Man J. Bulavas yra išsitaręs: *Sniečkus yra mazgotė. Jeigu Lietuvoje kas nors tvarkosi kaip reikiant – tai Šumauskas.*

Kokia proga tokius išties stebėtina atvirus dalykus Jums kalbėjo rektorius J. Bulavas? Kokias pareigas tuo metu užėmėte Akademijoje?

Buvau vyresnysis dėstytojas, į Akademiją pats J. Bulavas mane iš Dotnuvos ir pasikvietė. Po rektoriaus J. Bulavo „sparnu“ Akademijoje dėstiau nuo 1957 iki 1960 metų. O Dotnuvoje su J. Bulavu man kartu yra tekę dirbti nuo 1948 iki 1955 metų. Mano tėvai buvo ištremti. Vieną gražią dieną iš Dotnuvos saugumo ateina saugumietis ir sako J. Bulavui, kad esu pabėgęs iš Sibiro. J. Bulavas mane pasikvietė ir sako: *Žinai, pagalvok, ką darysi*. Ką aš galėjau daryti? Laukiau, kada ateis manęs suimti. O J. Bulavas, pasirodo, saugumiečiui pasakė, jog aš esu buvęs jo studentas ir jokiam Sibire nesu buvęs. Daugiau manęs ir nebeieškojo.

Reikalas tas, kad Dotnuvoje buvo įkurta kolūkių pirmininkų mokykla. Iš krašto, kur gyveno mano tėvai, taip pat buvo atsiųsti keli asmenys. Galimas dalykas, tarp jų buvo ir saugume dirbusių. Taip informacija apie mano šeimą pasiekė Dotnuvos saugumą. J. Bulavas man padėjo, pasakojau, kad manimi domėtasi.

Beje, kai vykau į Sibirą aplankyti savo tėvų, J. Bulavas man išdavė rusų kalba parašytą pažymėjimą, jog esu atostogose. Jis žinojo, kur aš važiuoju.

Vis dėlto, kai J. Bulavas iš Dotnuvos išvyko į Kauną, į Lietuvos žemės ūkio akademiją, tai mums jau nedaug teko bendrauti. J. Bulavas buvo mano tos antrosios mokslų daktaro (habilituoto) disertacijos oponentas, kurią jau gyniau 1974 m. Vilniaus universiteto Gamtos fakulteto mokslinėje taryboje. Tuo tarpu kandidatinę disertaciją parašiau Lietuvos valstybinėje selekcijos stotyje, kurios direktorius buvo J. Bulavas, skatinęs visus to siekti.

Tapo Akademijos miestelio kūrėju

Mokslinės veiklos pradžioje pūkūs selekcininkas, vėliau išmintingas mokslo organizatorius, Akademijos miestelio statybos iniciatorius J. Bulavas gal išties turėjo ir didesnių ambicijų.

Algirdas Saudargas, Laima Bulavaitė-Saudargienė (Jono Bulavo dukra), Augis Bulavas (Jono Bulavo sūnus) su žmona Vanda prof. Jono Bulavo šimtmečio minėjime

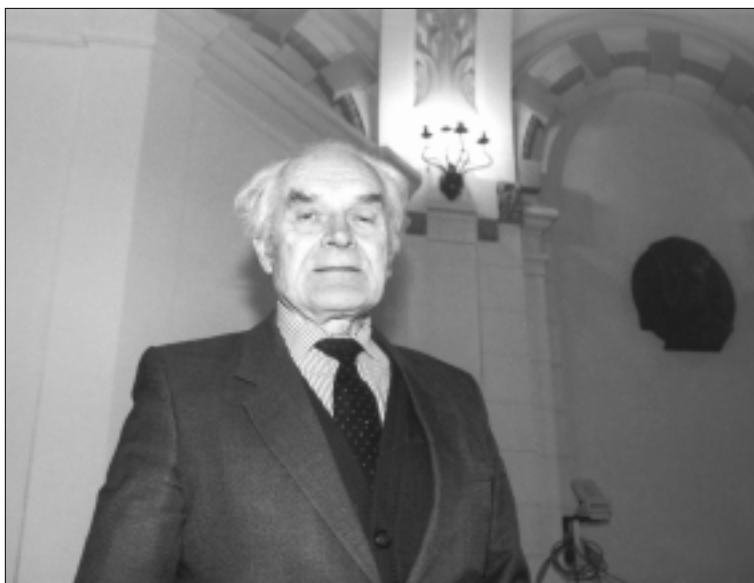
Jono Bulavo šimtmečiui paminėti skirtą konferenciją atidaro Augalininkystės katedros vedėjas Algirdas Šliesaravičius, LŽŪU rektorius prof. Albinas Kusta, MA žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus pirmininkė akad. Veronika Vasiliauskienė, Lietuvos žemdirbystės instituto direktorius habil. dr. Zenonas Dabkevičius

Į politiką J. Bulavas nesikišo ir jokių toli siekiančių ambicijų jis nepuoselėjo. Kaip Kiprą Petrauską ir kitus autoritetą bei tautos pasitikėjimą turinčius asmenis, taip ir J. Bulavą nuolat rinkdavo Lietuvos TSR ir TSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatu. Bet pats J. Bulavas niekur savo kandidatūros nesiūlė ir partinės karjeros tikrai nesiekė. Tai buvo žemės ūkio mokslui, savo tiesioginiam darbui ir savo kraštui atsidavęs žmogus. Kaip žinomas ir autoritetą turintis asmuo buvo išrinktas ir į LKP CK narius, nors dažnai, jei tik turėjo galimybę, nedalyvaudavo posėdžiuose.

Mano laikais Lietuvos valstybinėje selekcijos stotyje Dotnuvoje J. Bulavas selekciniu darbu jau mažiau užsiimdavo, visą energiją buvo nukreipęs į ūkio organizavimo veiklą. O selekcinius pasiekimus, duodavo jiems užduotis ir neretai tuo viskas baigdavosi.

Vaizdumo dėlei būtų galima pasakyti, kad jis gal ir gimė būti selekcininku, bet gyvenimo aplinkybės diktavo Kaune tapti viso Akademijos miestelio „selekcininku“, nes to miestelio projektavimo ir statybos „tėvu“ jam ir teko būti. Ši veikla pareikalavo iš J. Bulavo visos jo energijos.

Taip, jis buvo labai veiklus ir energingas vadovas, puikus organizatorius. Beje, ir gudrus diplomatas. Jis

Prof. Mindaugas Strukčinskas, vadovaujamas prof. Jono Bulavo, dirbo Dotnuvos bandymų stotyje bei Lietuvos žemės ūkio akademijoje

tųjų. Nė vieno gero žodžio negirdėdamas, J. Bulavas mato: velniava darosi. Jis paprašė žodžio, įlipo į tribūną ir pradėjo tokią prakalbą: *Mes dirbame Mičiurino nubrėžta kryptimi, blogų mokslininkų tarp mūsų nėra, visi stengiasi, kaip kad ir turi būti. Taip ir toliau turime dirbti...*

Po šitos kalbos prie J. Bulavo priėjo A. Sniečkus, paspaudė ranką ir sako: *Gerai pašnekėjai. Nors vienas Lietuvoje... Ir tai labai būdinga J. Bulavui.*

darbus. Tą filmą buvo galima pamatyti minint J. Bulavo gimimo 100 metų sukaktį – tikras to meto istorijos dokumentas.

Filme yra epizodas, kaip Dotnuvos bandymų stočiai įteikiama sąjunginė pereinamoji Raudonoji vėliava. Man kaip tik teko pirmininkauti susirinkimui, kai ta vėliava buvo įteikiama. J. Bulavas man ir sako: *Žinai, turi stipresnę balsą – būsi pirmininkas. Atsistojau prie prezidento stalo pir-*

Nuoširdžiai užjaučiame Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybos narį **Stasį GOBERĮ** dėl motinos Antaninos mirties.

Mokslu Lietuvos redakcija

riai vadovavo. Kai dotnuviškiams buvo įteikta sąjunginė pereinamoji vėliava, J. Bulavas sugebėjo pasikviesti žinomą fotokorespondentą Chaimą Leviną, atvyko ir *Tiesos* redaktorius Genrikas Zimanas. Žiūrėk, *Tiesos* pirmame puslapyje jau ir įdėta to įvykio nuotrauka. Kas tada drįs pasakyti, jog Dotnuvos mokslininkai blogi.

Kai buvo bandoma pasmerkti Lietuvos genetikos mokslo atstovus, J. Bulavas diplomatiškai sugebėjo susvelninti padėtį, gelbėjo Lietuvos mokslo prestižą nuo partinių ideologų puolimo, už diplomatiškumą net pelnė neoficialų A. Sniečkaus pagyrimą. Tačiau kai Dotnuvos žemdirbystės institutui buvo įteikiama sąjunginė pereinamoji vėliava, J. Bulavas į šoną nustumė rajono partijos sekretorių ir pirmininkauti svarbiam susirinkimui prašė Jūsų. Akivaizdus partijos autoriteto diskreditavimas. Kaip suprasti tokius J. Bulavo kulbitus?

J. Bulavas nuolat balansavo ant ribos. Siekė ne asmeninės naudos, bet žiūrėjo bendro labo.

Kiek pagrįsta nuomonė, kad Akademijos miestelį Kaune jis pradėjo projektuoti ir statyti išvydęs panašų studentų

ypatybės, pagaliau gal paties vertintojo asmeninės simpatijos ir antipatijos, kurioms sunku rasti paaiškinimą?

Tai dažniausiai būdavo susiję su darbu. Nesugebantis gerai atlikti pareigų, nestropus darbuotojas negalėdavo pelnyti J. Bulavo palankumo. Būdavo ir sunkiau nusakomų priežasčių, dėl ko kartais J. Bulavas neturėdavo „akies“ kurio nors asmens atžvilgiu.

Istorinė patirtis, iš kurios niekas nepasimoko

Ko mus galėtų pamokyti tokių Lietuvos mokslui reikšmingų asmenybių kaip Jonas ir Juozas Bulavai gyvenimo patirtis?

Kaip istorijos patirtis, taip ir mokslo istorijos pamokos tautai gali turėti svarbią reikšmę.

Tai kodėl ta patirtis niekaip nerealizuojama praktiniame valstybės gyvenime?

Tiesa sakant, neįsivaizduoju, kaip praktinis gyvenimas būtų įgyvendinamas nekreipiant dėmesio į praeitį.

Ar ne iš to tiek daug vaikiškų klaidų ir daroma, kad nieko nepasimokoma nei iš istorijos, nei iš pirmtakų?

Visa tai labai svarbu. Pateiksiu pavyzdį. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą (1910 m.) pradėtas leisti laikraščio *Žemdirbys* priedas *Kooperatorius*. Tai buvo pirmasis lietuvių kalba išleistas laikraštis kooperacijos klausimais. 1911 m. jį pakeitė atskiras tam tikslui skiriamas laikraštis *Bendrija*. Tuo pačiu metu net lenkų ir gudų kalba Vilniuje leidžiami laikraščiai turėjo priedus, skirtus kooperacijos problemoms spręsti.

Ikikarinėje Lietuvoje jau 1919 m. pradėtas leisti laikraštis *Talka* vėliau virto dvisavaitiniu žurnalu, o nuo 1928 m. buvo leidžiamas ir laikraštis *Bendras darbas*. Net sovietmečiu buvo leidžiamas žurnalas *Kooperatininkas*. Dabar nėra nei vieno periodinio leidinio, skirto kooperacijai. Tai štai istorinis požiūris mums ir primena, ko nepasimokome iš praeities.

Kadangi esu dėmėjęs Lietuvos kooperacijos istoriją, tai parašiau Lietuvos žemės ūkio rūmams, kaip jie gavę didžiulę dotaciją kooperacijos plėtojei nesugebėjo organizuoti žemės ūkio kooperacijai skirto laikraščio ar žurnalo. Aišku, kad toks laikraštis ar žurnalas būtų nuostolingas ir jį tektų remti, bet juk tiek pinigų yra. Dabar visiems akivaizdu, kad kooperacija nepakankamai plėtojama, bet šio reikalo sutvarkymui dedama nepakankamai pastangų.

Nėra kooperacijos reikšmės supratimo? O gal ta kooperacija kai kam kliudo? Kaip ir mokslas.

Viskas privatizuota, kas tik buvo galima, kooperacija labai pavėluotai ir tik dabar pradėta remti. Pačioje Nepriklausomybės pradžioje tarpukario Lietuvoje vidaus reikalų ministerijoje buvo net kooperacijos departamentas. Kai susikūrė *Lietūkis*, jau pereita prie kitokios struktūros. Deja, mūsų laikų Lietuvoje nei *Lietūkis*, nei *Pienocentro*, nei *Maisto* patirtis nebuvo perimta, į ją net neatsižvelgta, nes sėdėję prie to meto pirmųjų asmenų tos patirties nė nežinojo.

Kooperaciją painiojo su kolektyvizacija, jiems tai buvo, ko gero, ta pati sovietizacijos apraiška.

Bijau, kad taip ir buvo.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Kauno technologijos universiteto doc. Augis Bulavas pasakoja apie savo tėvą prof. Joną Bulavą

man pasakojo tokį dalyką. Lietuvos MA, dalyvaujant aukščiausiems partijos atstovams, vyko sesija, skirta genetikos mokslui pasmerkti. Reikalai krypo bjauria kryptimi: ne vienas kalbėtojas įlipęs į tribūną smerkė Lietuvos mokslininkų „klaidas“. Per galvą gavo prof. Pranciškų Šivickis, prof. Tadas Ivanauskas, ieškota ir kitų kal-

Kur buvo būtina, jis mokėjo laviruoti.

Dotnuva tapo mičiurininkystės „mokslo“ centru, nors visi nuoširdžiai dirbo ta kryptimi, kaip iki tol buvo dirbę. Aišku, Tarybų Sąjungoje buvo varoma didelė propaganda. Pasistengė ir J. Bulavas, kad toks dokumentinis filmas būtų susuktas ir apie Dotnuvos bandymų stoties mokslininkų

Akad. Veronika Vasiliauskienė, VU Gamtos mokslų fakulteto Botanikos ir genetikos katedros vedėjas prof. Vytautas Rančelis ir prof. Albinas Kusta patenkinti J. Bulavo šimtmečiui paminėti skirta konferencija

mininkauti, tačiau priėjo rajono partijos sekretorius ir stumia mane į šoną. Aš neiti. „Pasistumdėme“, bet man visvien teko pirmininkauti.

Reikia pripažinti, kad J. Bulavas sugebėdavo puikiai propaguoti savo Bandymų stotį Dotnuvoje, vėliau ir Lietuvos žemės ūkio akademiją, ku-

miestelį Meksikoje?

Taip šios dienos prisiminimuose teigė J. Bulavo sūnus. Tačiau tokia versija atrodo labai abejotina, nes J. Bulavas tuo laiku niekur į užsienį nebuvo išvykęs, tad ir tokio universitetinio miestelio negalėjo matyti. Tuo labiau – Meksikoje.

Tačiau galėjo apie tai skaityti.

Gal kur ir skaitė, bet užsienyje ilgiau yra gyvenęs tik stažuotės Švedijoje metu.

Ar Jūsų pakvietimas į Kauną nereiškė, kad J. Bulavas norėjo šalia savęs turėti artimų ir patikimų bendradarbių, kuriuos gerai pažinojo ir kuriais galėjo pasikliauti?

Nemanau. Buvau per menka figūra, paprastas dėstytojas. Taikyti į aukštesnes pareigas negalėjau, nes mano tėvai buvo išvežti į Sibirą. Norint užimti aukštesnes pareigas reikėjo būti partiniu.

Ar su J. Bulavu buvo lengva dirbti?

Jeigu kalbėčiau apie save, tai jaučiau, kad mane jis mėgo. Apskritai žmones skirstydavo į mėgiamus ir nemėgiamus. Kartais man jis patikėdavo tokius dalykus, kurių kitiems nepatikėdavo. Man su juo buvo gera dirbti. O nemėgiamiems buvo sudėtinga.

Gal patikslinkime sąvokos nemėgiamas reikšmę? Tai priklausė nuo asmens dalykinių savybių, kitaip sakant, objektyvių veiksnių? O gal lemdavo charakterio

2003 m. vasarą atidengtas profesoriaus Jono Bulavo paminklas (skulptorius Marius Petrauskas) priešais Lietuvos žemės ūkio universiteto pagrindinį pastatą

Kad neliktų vien tik prisiminimas

Traukiniui, kurio vardas *Lietuva*, entuziastingai ir greitėjančiai dundant į Vakarų, atmintyje vis labiau blanksta Rytų vaizdai. Naujos viltys gožia senus prisiminimus. Ko gero, dar vienas jaunoms modernioms tautoms būdingas bruožas, savotiškas jaunystės negalavimas, tarsi sloga, kuri laikui bėgant praeis. Žinoma, galima mėginti ir gydyti.

Nieko stebėtino, kad būtent humanitarinės kultūros ir meno žmonės pirmieji aštriausiai sugeba pajusti pirmuosius visuomenėje prasidedančios „ligos“ požymius. Pasaulis ir gyvenimas labai įvairūs, be vakarų dar yra šiaurė, pietūs ir rytai, to pamiršti visiškai nereikėtų. Gyvename šalia turtingų kultūrų, ir reikėtų, kad tose kultūrose būtume ne vien atsitiktiniai stebėtojai, užklydę žiurovai, bet ir aktyvūs jos vyksmo dalyviai. Kitaip tariant, turime gyventi ne tik šalia didelių kultūrų, bet ir tose kultūrose.

Lietuvoje vis dėlto dar pakanka žmonių, kurie suvokia, kaip svarbu pažinti kaimynus, neprarasti mokėjimo su jais bendrauti ir savo kraštą sotiinti taip pat ir kaimyninių valstybių dvasinėmis bei kultūrinėmis vertybėmis. *Mokslo Lietuvos* skaitytojai, be abejo, pastebėjo, kad mūsų laikraštyje nemažai publikacijų skiriama Latvijos, Baltarusijos, Ukrainos, Lenkijos, Gruzijos, žinoma, ir Karaliaučiaus krašto kultūros bei mokslo dalykams.

Suprantama, jog nelikome abejingi ir Vilniaus Rotušėje surengtam labai turiningam vakarui *Lietuvos ir Rusijos meno bei mokslo sąlytis vakar ir šiandien*. Vakarų iniciatorius – Vilniaus pedagoginiame universitete meno renginių režisūros ir vadybos kursą vedantis humanitarinių mokslų daktaras Egidijus Mažintas. Kaip muzikinių teatrų dainininkas ir režisierius yra dirbęs Lietuvos, Rusijos, JAV muzikiniuose teatruose. Šiais metais Rusų menotyros ir muzikos atlikimo akademija už rusų muzikinės ir teatrinės kultūros populiarinimą bei aktyvią mokslinę veiklą E. Mažintui suteikė garbės profesoriaus vardą. Lietuvis buvo ilgamečio Didžiojo teatro vyriausiojo režisieriaus ir meno vadovo prof. Boriso Pokrovskio stažuotojas.

Renginį Vilniaus Rotušėje vedė pats E. Mažintas ir doktorantė Alina Zujytė, kuri ir pradėjo meninę vakaro dalį Aleksandro Bloko eilėraščių *O, noriu aš beprotiškai gyventi*. Daini-

Apie savo studijas Leningrade (Sankt Peterburge), Rusijos mokslą ir Lietuvos ryšius su Rusijos mokslininkais pasakoja prof. Jonas Kubilius

Prof. Vytautas Kontrimavičius prisimena savo mokslinę veiklą Rusijos Arktyje

Lietuvos operos scenos primadona Irena Milkevičiūtė

ninkė Jūratė Mikalauskaitė atliko Piotro Čaikovskio romansą *День ли царю* ir *Miuzetos* valsą iš Džakomo Pučinio operos *Bohema*.

Ilgametis Lietuvos nacionalinės operos dirigentas, Lietuvos muzikos akademijos prof. Vytautas Viržonis pasidalijo prisiminimais, kaip jam 1962 m. teko stažuotis Maskvos Didžiajame teatre. Tai buvo šio teatro pakilimo laikotarpis, jame viešpatavo Galinos Višnevskajos, pradėjo skleistis Vladimiro Atlantovo ir kiti talentai. V. Viržonis mokėsi iš tokių dirigentų kaip A. Melik-Pašajevs, Borisas Chaikinas, Algis Žiūraitis, kuris tuo metu Didžiajame teatre jau aktyviai reikišėsi. Didelė laimė jam buvo diriguoti Dž. Verdi operą *Falstafas*, kurios klausėsi ir pats B. Pokrovskis.

V. Viržonis prisiminė ir Didžiojo teatro tenorą Parchomenką, turėjusį labai gražų balsą. Karo metais jis buvo lakūnas, teko skraidyti ir virš Vilniaus. Atvykęs gastroliu į mūsų sostinę, dainavo tuometiniame Operos teatre J. Basanavičiaus gatvėje. Po spektaklio nepatenkintas teatro salės akustika, svečias pasakė: *Gaila, skraidydamas nežinojau, kad čia teatras, maniau, kad miesto pirtis, todėl pasigailėjau. Būčiau subombardavęs, nes akustika baisi*.

Tikra sielos šventė klausytis Irenos Milkevičiūtės nuostabiai atliekamų rusiškų romansų bei rusų kompozitorių operų arijų. Dainininkė pasidalijo savo išpuodžiais apie labai emocišalią ir šiltą Rusijos publiką, kuriai yra tekę daug koncertuoti. Šių metų gegužę Didžiajame teatre gastroliavo Latvijos nacionalinė opera, parodžiusi Dž. Verdi *Aidą*, kur pagrindines partijas dainavo Lietuvos dainininkės Irena Milkevičiūtė ir Inesa Linaburgytė. Rusijos spauda negailėjo lietuviams komplimentų.

E. Mažintas papasakojo apie rusų operos teatro įžymybę prof. Borisą Pokrovskį, gyvą teatro klasiką, kuriam šiemet sukako 93-ji metai. Tai didis režisierius ir pedagogas, įbrėžęs gilų pėdsaką kultūroje. Buvo parodytas vaizdo filmas apie Maskvos kamerinį teatrą, kuriame B. Pokrovskis pastatė savo paskutinius spektaklius.

Vakare žodį gavo ir mokslininkai. Lietuvos MA tikrasis narys ir Rusijos MA narys korespondentas prof. Vytautas Kontrimavičius kalbėjo apie savo 35 metus (su studijomis) trukusią veiklą Rusijoje, darbą Arktyje, Rusijos ir Lietuvos mokslinius ryšius. Dabar tie ryšiai suprastėję, nes Lietuvos mokslininkai prisitaikė prie Vakarų mokslo reikalavimų, dalyvauja bendrose programose, tad lyg ir kiti prioritetai. Tačiau Lietuvos MA ir

Lietuvos muzikos akademijos prof. Vytautas Viržonis prisimena, kaip stažavosi Maskvos Didžiajame teatre; už jo sėdi vakaro rengėjas dr. Egidijus Mažintas ir doktorantė Alina Zujytė

Jūratės Mikalauskaitės ir Egidijaus Mažinto duetas

Rusijos MA bendradarbiavimo sutartimi nustatytos mokslininkų pasikeitimo kvotas panaudojamos.

V. Kontrimavičiui teko dalyvauti aklimatizuojant Rusijos šiaurėje avijaučius. Apie 40 šių gyvulių buvo pagauta Amerikos Aliaskoje ir atvežta į Rusiją. Kažkokia gyvūnų globos draugija padavė į teismą JAV federalinę valdžią, kad ši švaisto valstybės gamtos turtus. Teko gintis Amerikos teisme, ieškoti argumentų advokatui. Pateiktas toks teiginys: avijaučiai kilę iš Sibiro šiaurės ir tais laikais, kai Azijos ir Šiaurės Amerikos žemynus jungė sausuma, avijaučiai išplito ir Aliaskoje. Dabar nori grįžti į savo senąją tėvynę... Amerikos teismas priėmė šį argumentą ir atmetė kaltinimus.

V. Kontrimavičius šią avijaučių aklimatizavimo programą vadina svarbiausiu savo gyvenimo laimėjimu.

Buvęs ilgametis Vilniaus universiteto rektorius prof. Jonas Kubilius buvo vienas iš šešių pirmųjų aspirantų, kurie iš Lietuvos išvyko studijuoti į Leningradą (Sankt-Peterburgas). Tame mieste prasidėjo ir J. Kubiliaus ryšiai su Rusijos mokslu. Nors ir labai nukentėjęs nuo karo, Leningradas buvo išsaugojęs savo inteligentiškumą, aukšto lygio mokslą. J. Kubilius tvirtina, jog jam labai pasisekė, kad jis pateko būtent į šį miestą. Labai vertina profesorius ir ryšius su Rusijos matematikais, tarp kurių turėjo ir savo mokytojų, ir gerų kolegų.

Deja, mūsų moksliniai ryšiai smunka, nes šiandien ir tų geriausių matematikų Rusijoje neliko. Žymiausi autoritetai, talentingiausias jaunimas išvyko į JAV, kai kurių universitetų katedrose ten jau galima posėdžiauti rusų kalba, nes dirba daug matematikų iš Rusijos. Buvo metas, kai Maskvos universitete nebuvo kam užimti katedrų vedėjų pareigų, nes geriausi išsibarstė po užsienius.

J. Kubilius dar dėsto Vilniaus universitete ir pastebi, kad dalis studentų siekia ne žinių, o diplomo, jaunimas nekantrus, nori visko labai greitai įgyti. Dėl šali ištikusios bankų griūtis profesorius linkęs kaltinti pirmiausia pačius žmones, kurie norėjo greitai pralobti ir sukišo pinigus avantiūristams į bankus. Profesorius piktinasi besaiki vadinamąja „demokratija“, kai Vakarų pasaulio srutos, o ne kultūros ir mokslo laimėjimai, pirmiausia pasiekia Lietuvą. Ne mažiau mokslininką „pykina“ ir nuo kai kurių mokslo „reformatorių“, kuriuos jis linkęs vadinti mandrappypkiais, tuščiais plepiais, nieko gyvenime nesuprantančiais ir nejučiančiais atsakomybės už savo tautą ir šalį.

Vakarų pajavirino rašytojo, žurnalisto Alberto Laurinčiuko prisiminimai, kurie, tiesa, buvo daugiau skirti jo kaip žurnalisto tarptautininko veiklai, dirbant JAV.

Turėjome progos pasidžiaugti ir paties vakaro sumanytojo E. Mažinto puikiu dainavimu, artistišku ir humoru, pavyzdžiui, atliekant *Don Kichoto serenadą* iš Dmitrijaus Kabaljevskio muzikinio spektaklio *Dulsinėja iš Toboso*. Įsiminė klausytojams J. Mikalauskaitės ir E. Mažinto duetas atliekant Peterburgo konservatorijos absolvento Miko Petrausko harmonizuotą dainą *Ateša diedas kukulių viedrą*. Visiems dainininkams akomponavo Aleksandras Vizbaras.

Galima būtų apgailestauti tik dėl vieno. Šalyje prasidėję politiniai skandalai dalį vilniečių pritraukė prie televizijos ekranų, tad ir renginys Rotušėje nesutraukė tiek žiūrovų, kiek to buvo vertas.

Gediminas Zemlickas

Šiandien svarbiausias kiekvienos įmonės tikslas – patenkinti produkto, paslaugos vartotojų poreikius. Kiekvienas sumanus verslo žinovas supranta, kad svarbu gerai organizuoti ir nuolat tobulinti verslą. Tik tada kolektyvo veikla būtų sėkminga. Darbas organizacijoje turi vykti nustatyta tvarka t. y. sukūrus veiksmingą vidinę informacijos sistemą, kai visi procesai yra valdomi, tarpusavyje susiję, nuolat tikrinami, prižiūrimi ir tobulinami. Ilgalaike verslo sėkmė – kompetentingi darbuotojai, kurių darbas turi tiesioginės įtakos galutinio produkto kokybei. Todėl svarbu nuolat kelti darbuotojų kvalifikaciją ir įtraukti juos į visų organizacijos lygių procesus. Siekiant užtikrinti, kad organizacijoje kokybės sistema veiktų rezultatyviai, sistema sertifikuojama. Tai reiškia, kad nepriklausoma sertifikacijos įstaiga atlieka auditą, kurio metu tikrinama, ar sukurtoji kokybės sistema tikrai atitinka tam tikro standarto reikalavimus.

Vykstant deryboms su klientais, dalyvaujant tarptautiniuose projektuose, sprendžiant ilgalaikius partnerystės klausimus, atitiktis sertifikatas yra sėkmės garantas. Organizacijos, turinčios sertifikuotas kokybės sistemas, turi daug privalumų. Jos geriau tenkina klientų poreikius ir lūkesčius, jų pozicija konkurencinėje rinkoje stipresnė, darbas vykdomas valdomoje aplinkoje, mažesnė nesėkmių rizika ir didesnės ateities garantijos.

Lietuvos nacionalinis akreditacijos biuras (NAB), įsikūręs prie LR aplinkos ministerijos, akredituoja gaminių, kokybės bei aplinkos apsaugos vadybos sistemų ir darbuotojų sertifikavimo įstaigas ir prižiūri jų veiklą bei vertina siūlomas paskelbti atsakingomis už atitiktis įvertinimą pagal naujo požiūrio direktyvas. 2001 m. NAB prisijungė prie EA (Europos akreditacijos organizacija) Daugiašalių pripažinimo susitarimų signatarų bandymų kalibravimo bei gaminių sertifikacijos įstaigų akreditavimo srityse. Šis statusas reiškia, kad nacionalinio akreditacijos biuro akredituotų laboratorijų bei gaminių sertifikacijos įstaigų veiklos rezultatai (tyrimų protokolai, kalibravimo liudijimai, atitiktis sertifikatai) bus pripažinti Europos sąjungos bei EFTA valstybėse.

Sertifikaciją sudaro parengiamasis, pradinis, priežiūros ir pakartotinis auditas. Parengiamasis auditas atliekamas klientui pageidaujant, įvertinami kokybės sistemos dokumentai, jų veiksmingumas organizacijoje. Pradinis auditas atliekamas norint įvertinti kokybės sistemos atitiktį standarto reikalavimams. Jeigu rezultatai teigiami, yra išduodamas atitiktis sertifikatas. Priežiūros auditas atliekami kasmet, kol galioja atitiktis sertifikato terminas, siekiant įsitikinti, kad sistema yra veikminga. Kartotinis auditas atliekamas pasibaigus sertifikato galiojimo terminui.

1988 metais Vilniaus inžineriniame statybos institute įsikūrė Aplinkos apsaugos ir darbo sąlygų mokslo tyrimo laboratorija, kuri 1993 metais perėjo į įkurtos instituto Aplinkos apsaugos katedros sudėtį. Laboratoriją įkūrė dabartinis katedros vedėjas prof. habil. dr. Pranas Baltrėnas. 1995 m. Aplinkos apsaugos ir darbo sąlygų mokslo tyrimo laboratorijai įteiktas LR sveikatos ministerijos pažymėjimas, patvirtinantis, kad laboratorija atitinka LST EN 45001 ir SD 5.3 reikalavimus, o Aplinkos ministerija kasmet išduoda leidimą aplinkos ir jos taršos šaltinių laboratoriniams tyrimams atlikti. Didėjant kompleksinių mokslinių ir

AKREDITUOTA VGTU APLINKOS APSAUGOS IR DARBO SĄLYGŲ LABORATORIJA

Po aplinkos apsaugos ir darbo sąlygų laboratorijos akreditacijos atminčiai įsiamžino šios laboratorijos vedėjas doc. Saulius Vasarevičius, vadybininkė Liuda Bakienė, NAB vyriausioji specialistė Dalė Daunoravičiūtė, direktorė Irena Mikielionienė, Aplinkos instituto direktorius prof. Pranas Baltrėnas, NAB skyriaus vedėja Irena Vasaitienė ir VGTU prorektorius mokslo reikalams prof. Raimundas Kirvaitis

užsakomųjų darbų apimčiai 2002 m. atsirado poreikis steigti Aplinkos apsaugos institutą ir aplinkos apsaugos ir darbo sąlygų laboratorija tapo savarankišku struktūriniu instituto padaliniu. Laboratorijos vedėju tapo ilgalaike katedros darbuotojas doc. dr. S. Vasarevičius. Šios VGTU laboratorijos vadovas 2002 m. kreipėsi į LR NAB su prašymu, kad būtų vertinta atliekamų tyrimų atitiktis LST ISO\IEC 17025 reikalavimams. Šiame tarptautiniame standarte išdėstyti visi bandymų ir kalibravimo laboratorijoms keliami reikalavimai, kurių jos turi laikytis, kad pademonstruotų laboratorijoje veikiančią kokybės sistemą, techninę kompetenciją ir galimybę gauti techniškai pagrįstus rezultatus.

Laboratorijos darbuotojai, su prasdami kokybės sistemos įgyvendinimo svarbą ir kompetencijos pripažinimo būtinumą, atliko didelį akreditavimo procedūros parengiamąjį darbą. Darbuotojai dalyvavo lyginamuose tyrimuose su NAB akredituotomis laboratorijomis. Gauti tyrimų duomenys, tiriant stacionarų taršos šaltinių dulkėtumą, oro srauto greitį ortakiuose, darbo vietų triukšmą, apšvietą, mikroklimatą – buvo teigiami.

2003 m. birželio 25 d. NAB ekspertų grupė ir samdomi techniniai ekspertai vykdė kokybės sistemos įvertinimą Aplinkos apsaugos instituto Aplinkos apsaugos ir darbo sąlygų laboratorijoje pagal iš anksto paruoštą programą. Techniniai ekspertai habil. dr. A. Pedišius (Lietuvos energetikos instituto Šiluminių inžinerinių tyrimo ir bandymų laboratorijos vedėjas), dr. A. Šarlauskas (Lietuvos žemės ūkio universiteto Darbo sąlygų tyrimo ir mašinų saugos bandymų laboratorijos technikos vadovas) stebėjo laboratorijos darbuotojų triukšmo, apšvietos, mikroklimato, dulkių koncentracijos tyrimus, o laboratorijos kokybės sistema vertino vadovaujančios Nacionalinio akreditacijos biuro vadovaujančios ekspertės I. Vasaitienė, D. Daunoravičiūtė. Atitiktis vertinimas buvo teigiamas. Nacionalinis akreditacijos biuras 2003 m. lapkričio 4 d. liudijo, kad Gedimino technikos universiteto Aplinkos apsau-

gos instituto Aplinkos apsaugos ir darbo sąlygų laboratorija atitinka reikalavimus LST EN ISO\IEC 17025: 2003 ir akredituota atlikti aplinkos sąlygų – triukšmo, apšvietos bei šiluminės aplinkos – tyrimus, stacionarių atmosferos taršos šaltinių – srauto greičio ortakyje bei dulkių koncentracijos – tyrimus.

Laboratorijoje sukurta kokybės sistema užtikrina atliekamų tyrimų kokybę ir patikimumą. Tai labai aktualu Lietuvai stojant į Europos Sąjungą,

nes prioritetingą teisę atlikti tyrimus turės akredituotos laboratorijos.

Prof. habil. dr. P. Baltrėnas
Aplinkos apsaugos instituto
direktorius,

Doc. S. Vasarevičius
Aplinkos apsaugos ir darbo
sąlygų laboratorijos vedėjas,

L. Bakienė,

Aplinkos apsaugos ir darbo
sąlygų laboratorijos kokybės
vadybininkė.

**VILNIAUS GEDIMINO
TECHNIKOS UNIVERSITETAS**

skelbia konkursą Geotechnikos mokslo laboratorijos vedėjo pareigoms užimti.

Pagrindiniai reikalavimai:

1. Su geotechnika susijusios krypties technologijos mokslų daktaro laipsnis.
2. Darbo patirtis atliekant užsakomuosius geotechnikos mokslo darbus.

Dokumentai priimami dvi savaites nuo paskelbimo dienos Personalo direktorijoje, Saulėtekio al. 11, 501 kab. Vilniuje, tel. (8-5) 274 50 09.

Rektorius

**ŠIAULIŲ
UNIVERSITETAS**

skelbia viešus konkursus eiti pareigas šiose katedrose:

EDUKOLOGIJOS FAKULTETE:

Kūno kultūros katedroje – asistento (1 etatas);
Meno edukologijos katedroje – lektoriaus (choreografo) (0,5 etato);

MENŲ FAKULTETE:

Piešimo katedroje – docento (1 etatas).

Dokumentai priimami tris savaites nuo konkursų paskelbimo spaudoje dienos adresu: Šiaulių universiteto Personalo skyrius, Vilniaus g. 88, LT-5400 Šiauliai; telefonai pasiteirauti: (8-41) 59 57 50, 59 57 51.

Šiaulių universiteto dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestavimo ir konkursų pareigoms eiti nuostatai pateikti Universiteto interneto puslapyje: http://www.su.lt/Tarnybų_ir_skyrių_naujienos.Personalo_skyrius.

Rektorius

Galerija Židinys kviečia

XIX-XX a. pirmosios pusės liaudies meno rinkiniai, dailininkų Anasztazijos ir Antano Tamošaičių kūryba. Demonstruojamas audimas ir tautinio kostiumo gamyba.

Galerija dirba trečiadieniais-penktadieniais nuo 12 val. iki 18 val., šeštadieniais – nuo 12 val. iki 16 val. Telefonas pasiteirauti (8-5) 2 12 32 33.

Pabaiga, pradžia Nr. 18, 19, 21.

Bendraujame su viešnia iš Tbilisio Nana DEVIDZE – Gruzijos vertėjų kolegijos lietuvių literatūros kuratore, lietuviškumo kalnuotoje Užkaukazės valstybėje puoselėtoja ir karšta propaguotoja. Už Lietuvos kultūros garsinimą Gruzijoje šiais metais jai buvo įteiktas Vytauto Didžiojo ordino medalis. Baigiamojoje pokalbio dalyje įsidrąšins ir jį pagyvens seni Nanos Devidzės bičiuliai – poetas Vladas Braziūnas bei jo žmona Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyriaus vedėja Alma Braziūnienė.

Lietuviški vakarai Tbilisyje

Alma Braziūnienė. Būtinai reikia mūsų viešnios paklausti apie jos Tbilisyje rengiamus lietuviškus vakarus, visą kitą kultūrinę veiklą. Gal Nana papasakos apie Literatūrinį žurnalo *Arili* (Atšvaitas) numerį, kuris iš dalies buvo skirtas lietuvių literatūrai ir apie lietuvių vakarus?

Iš tiesų būtų labai įdomu daugiau išgirsti apie tuos lietuviškus vakarus Tbilisyje.

Nana Devidzė. Kai man buvo pasakyta, kad jaunimo literatūrinis žurnalas *Arili* vieną numerį nori iš dalies skirti lietuvių literatūrai, bet prašė honoraro nesitikėti, tai aš žinoma sutikau ir toks numeris išėjo. Pačiu sunkiausiu metu, kai jautėme dvasinį vakuumą, pradėjome rengti literatūrinius vakarus.

Štai turiu nuotraukų iš kai kurių tų renginių. Pavyzdžiui, buvome surengę poeto Vytauto Rudoko kūrybai skirtą vakarą, kurį pavadinoje *Sapnuoju Gruziją*. Beje, taip pavadintas poeto eilėraščių ciklas, be to, V. Rudokas daug gruzinų poetų eilių yra išvertęs į lietuvių kalbą. Vakara vedžiau aš pati, mūsų vertėjas skaitė V. Rudoko eiles gruziniškai. Dalyvavo ir gruzinų poeto Ticiano Tabidzės (1895–1937) duktė, kuri dalijosi prisiminimais apie savo susitikimus su lietuvių poetu; mat V. Rudokas su šios šeimos nariais yra daug bendravęs. Šiame vakare dalyvavo ir Lietuvių bendrijos nariai Gruzijoje, pagyveno jį lietuviškomis dainomis.

Lietuvių bendrijos iniciatyva A. Vienuolio jubiliejais ir paminklinės lentos Tbilisyje atidengimo proga buvo surengtas jo kūrybos vakaras. Man buvo patikėta vesti vakarą gruzinų kalba. Ypatingas dėmesys buvo skirtas Antano Vienuolio gyvenimo Gruzijoje laikotarpiui ir jo *Kaukazo legendoms*. Vakaras sukėlė didelį susidomėjimą.

2000 metų lapkričio mėnesį, per Lietuvių kultūros dienas, man teko vesti lietuvių literatūros vakarą. Pasakojau ne tik apie lietuvių literatūrą, bet ir mūsų tautų literatūrų ryšius. Pradėjau nuo Pažaislio vienuolyno.

Pažaislis ir katalikosas Kirionas

Ką savo tautiečiams pasakojote apie Pažaislį?

N. Devidzė. Į Pažaislį carinės Rusijos valdžia buvo išsiuntusi Kirioną Sadzaglišvilį (tikras vardas – Georgij), kuris vėliau tapo Gruzijos katalikosu, tai yra Gruzijos bažnyčios vadovu Kirionu II. (Apie tai rašoma *Pamiatnaja knižka Kovenskoj gubernyji na 1908 god. Kovna, 1907*.)

Vyskupo Kiriono straipsnis.

4. Ką savyje turi tu, Lietuva, kad šitaip užburi ir kitataučių širdis?

Galima perskaityti ir *Gruzinių enciklopedijoje*, V t., 1980 m. – G. Z. pasta-ba). Kaip žinome, Rusijos valdžia Pažaislyje veikusi karmelitų vienuolyną XIX a. buvo uždariusi ir ten įkurdinusi stačiatikių vienuolyną. Daugelis meno vertybių, labai vertingos freskos buvo tiesiog niokojamos. Kai į Pažaislį atvyko Kirionas, jis pasibaisėjo, kaip barbariškai nusiaubtas vienuolynas. Pradėjo ten tvarkytis, tyrinėti vienuolyno archyvą, parašė Pažaislio vienuolynui skirtą mokslinę studiją. Kai Lietuvoje Pažaislio vienuolynas buvo pradėtas restauruoti, lietuviai specialistai atvyko į Gruziją, tyrinėjo katalikos Kiriono II archyvą, kuriame buvo daug vertingų duomenų apie Pažaislio vienuolyną, retų brėžinių. Visa ta medžiaga lietuviams pasitarnavo atkuriant Pažaislio architektūrinį ansamblį.

Bet labai brangintina ir tai, kad būsimasis katalikosas Kirionas Lietuvoje užrašinėjo lietuvių liaudies dainas. Man tai ypač įdomu, nes ir man etnografinių ekspedicijų po Lietuvą metu teko užsiimti šia veikla.

Tačiau būsimasis katalikosas Kirionas lietuvių kalbos veikiausiai nemokėjo?

N. Devidzė. Mokėjo. Kirionas iš-

netikėta, pasijutau labai sutrikusi. Žinoma, toks dėmesys man atrodė labai jaudinantis.

A. Braziūnienė. Dar labai svarbu pasakyti, kad jau sovietiniais laikais Nana Devidzė buvo tarsi Lietuvos kultūros konsulė Gruzijoje, nes visi, kas iš Vilniaus vyko į Tbilisį, būtinai ją lankė. Ji lietuvius vesdavosi namo, vaišindavo, paskui veždavosi pas tėvuką Jelisejų Devidzė.

N. Devidzė. Iš tiesų mūsų namus Tbilisyje vadina „Lietuvos viešbutiu“. (Juokiasi)

A. Braziūnienė. Kas tik nėra lankęsis pas Naną: poetas Vaidotas Daunys (jau miręs), rašytojas Rolandas Rastauskas, su kuriuo interviu sąjunginiame laikraštyje Nanai ir jos tėveliui padarė tokį didelį įspūdį. Lankėsi jaunieji lietuvių poetai ir kinematografininkai, tarp kitų ir Vytautas A. Landsbergis (jaunesnysis). Jis, beje, Tbilisyje studijavo, o vėliau nuolat palaikė ryšius. Būdavo, kas nors, sužinojęs, jog Tbilisyje yra tokia Nana, nuvyks jos aplankyti, o ten jau tūno koks nors lietuvis. Vilniaus universiteto dėstytojai ir studentai, Lietuvos rašytojų sąjungos nariai, studijų laikų bičiuliai ten buvo nuo-

nuo tautosakos labai pavargęs, todėl vėl man liepė kažkur sėdėti, o pats išsirengė į mišką ir vėl grybavo.

Vakare visi turėjome atsiskaityti už ekspedicijoje nuveiktą darbą. Atsistoję Nijolė (pavardės neatsimenu) ir rūšiu balsu sako: *Turiu tik vieną klausimą. Ką Nana ir Braziūnas atvažiavo rinkti: gybus ar tautosaką?* Kaip nuobaudą gavau visiems ekspedicijos dalyviams kitą dieną kepti bulvinius blynus. Aš niekada tų bulvinių blynų nebuvau mačiusi, o kai išvydau maišą bulvių, kurias turėjau nuskusti ir sutarkuoti, man pakirto kojas... Laimei, pasirodo, buvo ir bulvių tarkavimo mašina.

Kiek suprantu, etnografinė ekspedicija į Paežerius buvo labai įsimintina ir naudinga, nes leido pajusti visą lietuviško kaimo gyvenimo pilnatvę. Sužinojote, ir kas tie lietuviški bulviniai blynai.

N. Devidzė. Išties dvejų metų studijuoti lietuvių kalbos Vilniaus universitete, kaip buvo numatyta, man neteko. Mums teko grįžti į Tbilisį, išlaikyti egzaminus, paskui prasidėjo nuolatinės išvykos. Jaunesniajai studentų kartai iš Gruzijos pasisekė labiau, nes jiems sąjunginėse respublikose kalbos jau tekdavo mokytis po 4 metus.

Su Mokslo Lietuvos redakcija atsiveikina Nana Devidzė, Alma Braziūnienė ir Vladas Braziūnas

moko lietuvių kalbos.

Tai štai apie šiuos ir kitus dalykus savo tautiečiams pasakojau pustrėčios valandos ir niekas iš salės neišėjo. Kai atlikau Justino Marcinkevičiaus dramų pažodinį vertimą, paprasčiau dviejų gerų vertėjų, kad jie padarytų meninį vertimą. Taigi Tbilisyje gruziniškai nuskambėjo poemų *Mažvydas* ir *Mindaugas* ištraukos.

Jos namai – tarsi lietuvių viešbutis Tbilisyje

A. Braziūnienė. Kai sužinojome, kad Gruzijoje vyks lietuvių kultūros dienos, visi Nanos bičiuliai Vilniuje suskato jai ruošti dovanėles – kas saldinių, kas dar ko nors. Nanos bičiulių būrys Lietuvoje labai didelis. Ir kai Lietuvos užsienio reikalų ministerijos atstovas oficialiai Nanai įteikė jos Lietuvos draugų dovanas, tai turėjo atrodyti labai įspūdingai.

N. Devidzė. Man tai buvo labai

latiniai lankytojai. Negalima pamiršti ir *ramuvos* ekspedicijų dalyvių, su kuriais Nana yra tiek daug keliavusi po Lietuvą. Dar kai visų šių draugų draugai užgriūdavo pas Naną Tbilisyje, tai galime tik įsivaizduoti.

Kaip Nana kepė lietuviškus blynus, o Vladas grybavo

Vladas Braziūnas. Mums su Nana teko nemažai vaikščioti po Lietuvos kaimus etnografinės ekspedicijos metu ir rinkti lietuvių tautosaką.

N. Devidzė. Tai buvo 1985 metais. Ar atsimeni, Vladai, kaip rinkdami tautosaką vieną dieną apėjome daug sodybų. Jaučiausi visiškai nusiplūkusiai, nes tiek daug vaikštinėti pėsčiomis nebuvau pratusi. Vladas manęs pasi-gailėdamas ir sako: *Nana, tu sėdėk čia, o aš einu į mišką grybauti*. Taip ir padarėme. Grįžome vakarop, Vladas tuos grybus paruošė, visi skaniai valgėme. Kitą kartą jau Vladas pasijuto

kai ir Gruzijoje išvysime tokias geras permainas.

Štai atvykote į Lietuvą, pamatėte, atgavinate ankstesnius ryšius. Kas toliau, Nana?

N. Devidzė. Toliau versiu lietuvių literatūrą į gruzinų kalbą. Tikiuosi, kad 2004 m. bus išleista mano vertimų knyga, kurią noriu papildyti naujais vardais. Verčiu Bitės Vilimaitės, Romualdo Granausko, Sauliaus Tomo Kondroto, Renatos Šerelytės, Birutės Jonuškaitės ir kitų lietuvių autorių kūrinius. Yra vilčių, kad ateinančiais metais bus finansuojama *Lietuvių dainų* leidyba. Turiu ir kitų planų, Dieve duok, kad jie išsipildytų.

Senelio siela kur nors džiaugiasi

A. Braziūnienė. Du Nanos sūnūs – Gija ir Mirianas – taip pat perėmė mamos meilę Lietuvai. Jie yra dideli Lietuvos krepšinininkų gerbėjai.

N. Devidzė. Kadangi visą laiką kartoju: *Lietuva, Lietuva*, tai mano vyresnysis sūnus Gija, kuris yra truputį svajoklis ir fantazuotojas, manęs maldavo: *Mama, einam kartu, parodysi ir man savo Lietuvą*. Gija gal linkęs į literatūrą, nes negali užmigti, kol neužrašo, kas tą dieną įvyko. Jis turi išsivaduoti iš minčių antplūdžio. Jis meniškai mąsto ir kaip jo amžiaus vaikas jau labai neblogai rašo.

Dabar štai vaikštineju po Vilnių ir į viską žiūriu tarsi savo sūnaus akimis – ką jis apie tai pasakytų. Sūnus nėra itin sportiškas, ypatingų duomenų neturi ir vargu, ar sporte ko nors galėtų pasiekti. Tačiau jis panor kaip nors išreikšti savo simpatiją lietuviams, kad mane nudžiugintų, todėl kartą sugrįžęs namo džiaugsmingai man ir sako: *Žinai, pradėjau žaisti krepšinį. – Tu, krepšinį? Negali būti. – Gali. Kai tavo Lietuvos draugai sužinos, kad žaidžiu krepšinį, jie apsidžiaugs*.

Ir iš šios kelionės prašė atvežti kokius nors marškinėlius ar krepšį su Lietuvos krepšinininkų atributika. Tokią gavau užduotį.

Tbilisyje veikia lietuvių bendruomenė, kuri turi ir savo sekmadieninę mokyklą. Joje mišrių šeimų vaikai mokosi lietuvių kalbos. Kartą sūnui sakau: *Gija, lankyk sekmadieninę mokyklą, mokykis lietuvių kalbos*. Jis gailiai į mane pažvelgė ir sako: *Mama, mokytis rusų, vokiečių kalbų ir dar lietuvių! Man bus per sunku*. Bet po kurio laiko sūnus ir sako: *Žinai, mama, vasarą kasdien po valandą tu mokyk mane lietuvių kalbos. Prižadu išmokyti geriau už tave, o tada tave pačią mokysiu. – Gerai, – sakau, – žodis yra žodis*.

Žinoma, stengsiuosi sūnams perduoti savo meilę, kurią jaučiu Lietuvai. Gaila, jų neišvydo senelis. Ir mano sūnūs jaučia nuoskaudą: visi vaikai turi senelius, tik jie neturi. Dažnai kviečia mane aplankyti senelio kapą. Aš jiems prižadu ir mes nueiname, bet tada sakau: *Jeigu norite, kad jūs senelio siela džiaugtųsi, mokykitės lietuvių kalbos*. Nežinau, kaip man pasiseks, bet jaučiu didelį troškimą savo sūnus priiršti prie Lietuvos.

Jaučiuosi esanti skolinga lietuviams.

Gediminas Zemlickas

Pradžia Nr. 15, 16, 21

Toliau kalbiname Lietuvos mokslų akademijos narį ekspertą, vokiečių Leibnico draugijos tikrąjį narį knygotyriminą prof. Domą KAUNĄ.

Galėjau atsisėsti prie Johaneso Bobrovskio darbo stalo

Jeigu taip prispaudus uodegą lie-tuviškam kuklumui ir pamėginus įvertinti savo paties tyrinėjimus, tarsi būtumėte vokiečiai? Priimkite kaip savotišką provokaciją mūsų pokalbį.

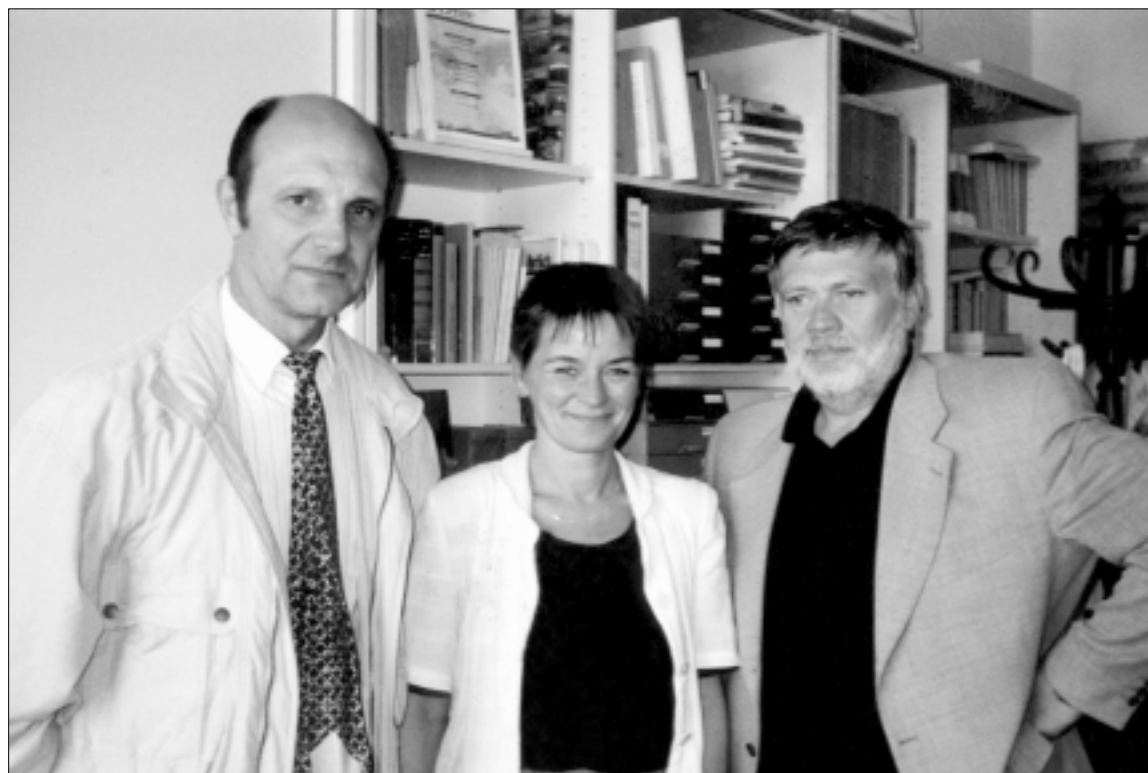
Stumiate į nepatogią padėtį. Žmogui niekas taip nekenkia, kaip jo paties liežuvis ir per gera nuomonė apie save. Kalbėti reikia mokėti, o dėl savo oratorinių gabumų nesu tikras. Tad tokį pokalbį atidėkime geresniems laikams. Jūsų skatinamas ryžčiausi nebent ką ne ką prisiminti tik iš asmeninės mokslo darbo patirties. Ji leido pajusti ir įsakmiai nurodė liudyti Mažosios Lietuvos autentiškumą. Ir ne vien iš amžius regėjusio rašto arba kitokių dokumentų. Jie gali būti net labai turinigi vardais ir faktais, tačiau neskambūs, kol jų negretini dar ir su kitais dalykais ir neperteiki jiems būdinga kalba. Man, tikram žemaičiui, likimas lėmė užaugti Klaipėdos krašte, po jį nuo pirmųjų studijų dienų daug keliauti pėsčiomis, dviračiu ir kitaip, bendrauti su įvairiais žmonėmis šia-pus ir anapus Nemuno. Iš jų gavau daugybę adresų susirašinėjimui, todėl išsiplėtė ryšiai į Vokietiją, Angliją, JAV, Kanadą, Australiją ir kitas šalis. Žmonės, su kuriais bendravau, nostalgikiškai pasakojo įdomiausius senų laikų, kartais net labai skaudžius, dalykus. Varčiau jų šeimyninius albumus, užsirašinėju prisiminimus. Metų darbas ir po ranka esantys bloknotai leido užfiksuoti daug Mažosios Lietuvos kultūrai svarbą turinčių vardų, kritiško vertinimo laukiančių liudijimų, surinkti autentiškų dokumentų originalų arba jų kopijų.

Kadangi šią akimirka kalba daugiausia sukasi apie Vokietiją, priminsiu vieną susitikimą Berlyne. Iš lietuvių nedaug kam yra tekę pabendrauti su rašytojo Johaneso Bobrovskio namiškiais ir našle. Ji kilusi iš Mažosios Lietuvos, iš Mociškių kaimo dabartinėje Pagėgių savivaldybėje. Mergautinė pavardė – Johana Budriūtė. Jos tėvas buvo kaimo seniūnas, pas kurį privalėjo registruotis iš anapus Nemuno atvykę žmonės. Klaipėdos krašto laikais Nemunas buvo tapęs Lietuvos ir Vokietijos siena. Kartą pas seniūną užsiregistravęs tilžietis gimnazistas Johannesas Bobrovskis ir susipažino su jaunute Budrių mergaičiuke, kuri vėliau tapo jo žmona. Kai Berlyno priemiestyje lankiau jau mirusio J. Bobrovskio žmoną, ji leido man raustis vyro knygoje. Kambarys buvo išlikęs visai nepakeistas, išsaugotas toks pat, koks buvo ir rašytojui gyvam esant. Galėjau įsitaisyti prie jo rašomojo staliuko, atsisėsti ant jo minkštasuolio, pakilnoti ir apžiūrinėti jo asmeninius daiktus. Žinote, tokia proga – tai Dievo dovana, gyvenime tik kartą pasitaikanti galimybė.

Tokių emocinius įspūdžius kartu su pasvertu faktu ir stengiuosi perteikti savo darbuose. Nežinau, ar tai patikimas tyrimo metodas. Bet ne man pačiam jį vertinti. Laikas parodys, kas iš viso to išėjo.

Klausydamasis Jūsų pradedu supaprasti, kodėl vokiečiai, Leibnico draugijos nariai, būtent taip supranta sa-

Leibnico draugija: susipažinkime išsamiau (4)

Kolegos: prof. D. Kaunas, Berlyno Humboldtų universiteto Bibliotekininkystės instituto docentė G. Pannier ir instituto direktorius R. L. Funckas (1998 m.)

vo paties prisistatymo vertę.

Kiekvienam savo. Gal akstinas – pamatyti to žmogaus vidinę kultūrą, kas jis iš tiesų yra. Tik prasižiojęs kartais apie save pasakai daug daugiau, negu kad kažkas apie tave visą traktatą būtų parašęs. Ko gero, ir taip galima suprasti bendravimo kultūros esmę ir prasmę.

Tautų, kultūrų susikalbėjimas – labai sudėtingas dalykas. Mentalitetų skirtumo akivaizdus pasireiškimas.

Vokiečiai, nepaisant apčiuopiamo racionalumo ir pragmatizmo, yra ir labai subtili tauta. Bendraudamas su jos atstovais tuojau pat pajunti savo paties skirtingumą. Esi kitoks. Nepakanka kitus tik stebėti iš šalies, mokytis, mėginti elgtis kaip jie. Tas kažkas turi būti savita, į kraują įsigerti pamažu, imti viršų, formuoti dvasią ir intuciją. Kita vertus, artimiau nepažįstu prancūzų ir anglų, kiek daugiau teko bendrauti su skan-

diniais. Tačiau ir iš pavienių susitikimų galima susidaryti nuomonę, kad vakarietiškosios Europos dvasingumas yra aiškiai kitoks. Tačiau dėl to mums nevertėtų kankintis savigrauža. Viskam yra savas laikas. Po Lietuvą nuteriojusio XX amžiaus reikia laiko atsigausti ir susikaupti.

Esame antros, trečios kartos nuo žagrės tautos vaikai. Ar ne todėl mums būna taip nelengva, bendraujant su europiečiais, patiems pasijusti tokiais pat europiečiais? Kad ir kiek deklaruotume pačios geografijos mums suteiktas teises į Europos centro „nuosavybę“.

Neabejotinai tai laikytina viena iš mūsų nuolatinio nevisavertiškumo priežasčių. Problema dar ir ta, kad didelę savo iškiliausios inteligentijos dalį esame praradę per Antrąjį pasaulinį karą. Bėgliai ir emigracija mūsų dvasiškai nemaitino kone pusę amžiaus. Ji fiziškai išliko, bet dėl susipriešintų valstybių sienų ir filtrų mus men-

kaite pasiekė. O kai dabar kliūčių bendravimui nebeliko, tai pasirodė, kad emigracijos intelektualų bagažas jau atvėšęs, praradęs aktualumą. Žinoma, išėvija turi daugybę teigiamų bruožų, puikių intencijų, bet dėl objektyvių priežasčių jos galios blėsta.

Suderino ir su akademinių mainų programa

Buvote užsiminęs, kad kolegoms vokiečiams Humboldtų universitete skaitėte paskaitą apie vokiečių ir lietuvių knygų kultūrinius, literatūrinius ryšius.

Tai dariau pagal SOCRATES/ERASMUS akademinių mainų programą. Su Berlyno Humboldtų universiteto Bibliotekininkystės institutu Vilniaus universitetas turi pasirašę sutartį, pagal kurią kasmet trys dėstytojai iš Berlyno atvyksta į Vilnių ir skaito paskaitas. Ir mes tiek pat studentų galime siųsti į Vokietiją, nors ne visada pasinaudojame šia galimybe. Kadangi šiemet teko dalyvauti Leibnico dienos renginyje, tai pavyko taip suderinti savo priedermes, kad tą pačią savaitę galėčiau lankytis ir Humboldtų universitete. Tai padaryti nebuvo sunku, nes vokiečių universitetai vasarą dirba, jų atostogos prasideda rugsėjo mėnesį.

Mano paskaita buvo apie vokiečių ir lietuvių knygų, kultūrinius ir literatūrinius ryšius. Ši tema vokiečiams menkai pažįstama. Gavau gana daug klausimų, buvau paprašytas elektroninio paskaitos teksto, kurį vokiečiai ketino dėti į savo elektroninę svetainę.

Kiek kartų jau lankėtės Vokietijoje?

Daugoka kartų, jei skaičiuotume nuo pačios pradžios, 1979 metų. Pažintys plėtėsi. Kai kurie seni bičiuliai – dr. Gertrud Pannier – dar dirba universitete, kai kurie nuėjo kitais keliais. Bibliotekininkystės instituto kolektyvas gerokai pasikeitė susijungus abiem Vokietijoms. Jame atsirado nemažai profesorių iš Vakarų Vokietijos. Instituto vadovai pagal rotacijos principą keičiasi kas dveji metai.

Ar technologijos neišstumia viso kito?

Ar smarkiai pasikeitusi pati dvasia Humboldtų universitete atsiradus daugiau buvusios Vakarų Vokietijos profesūros ir dėstytojų?

Dvasia neabejotinai pasikeitusi. Negalėčiau spręsti apie naujos profesūros kokybę, tam reiktų praleisti daugiau laiko pačiame institute, bet permainos matomos – įžengė elektronikos amžius, padidėjo nuotolinių studijų, studijų po studijų ir kitos galimybės. Taigi pedagoginis darbas vyksta labai intensyviai. Bet mokslinė veikla, bent man taip atrodo, nėra tokia intensyvi kaip Vilniaus universitete. Vokiečiai kur kas didesnę dėmesį vis dėlto kreipia į akademinį paslaugų teikimą.

Kitaip sakant, pirmenybė skiriama mokymo ir studijų technologijoms?

Man bent susidarė toks įspūdis. Beje, Humboldtų universiteto Bibliotekininkystės institutas yra vienintelė Vokietijoje universitetinė bibliotekininkystės akademinė institucija, visos kitos šios specialybės studijos vyksta Fachhochschule tipo mokyklose, kurių ten daugiau kaip dešimtys. Tai neuniversitetinės profesinės aukštosios mokyklos.

Kita vertus, Vokietijoje vykdoma nemažai knygotyrimų studijų. Vienas svarbiausių centrų – Johaneso Gutenbergo knygos mokslų institutas Mainzo universitete. Čia dirba labai stiprus instituto vadovas ir mokslininkų kolektyvas. Sprendžiu iš jo skelbiamų knygotyros darbų gausos ir įvairovės. Vokietijoje knygotyra yra vienas iš aktualesnių mokslų. Man tai atrama, nes šiandien Lietuvoje kai kas kartais praranda orientaciją mokslų politikoje, skelbdamas apie visagalę kompiuterio misiją. Vokietija per amžius išugdė turtingą knygos kultūrą, sukaupe milžinišką spaudos paveldą, plėtoja knygų leidybą, prekybos tinklus, ieško ir randa naujų ekonominių svertų. Šioje šalyje šimtai tūkstančių žmonių gyvena iš knygos. Prisiminkime vien Frankfurto ir Leipcigo tarptautinių knygų mugių svarbą Europai ir visam pasauliui. Dėl to ir knygotyra Vokietijoje turi tvirtą pagrindą po kojomis. Visa, kas aktualiausia ir susiję su knygotyra, išeina iš trijų židinių – Mainzo universiteto, kelių Leipcigo mokslo institucijų ir Wolfenbüttelio hercogo Augusto bibliotekos. Pastarojoje pagal specialias programas atliekami tyrimai, kuriuos finansuoja Volkswageno kompanija, krašto ir federalinė valdžia.

Kas stulbina lietuvių Berlyne

Kokį įspūdį paliko Berlyno knygynai? Juk negalėjote aplenkti.

Taigi savotiškas mano pokalbių auditorijoje su vokiečių dėstytojais tęsinys buvo ir akademinės medžiagos paieška, pasižvalgymas po Berlyno knygynus. Jie leido pajusti sparcią mokslo pažangą ir, prisipažinsiu, sukėlė pagrįstą nerimą.

Kur bebūtų, tokie kaip aš niekada neliks abejingi vienai įstaigai, esančiai bet kokioje pasaulio šalyje – knygynui. Berlynas knygynais garsėja nuo seniausių laikų, nors knygų miestu ir nevadinamas – mugių nerengia ir šiuo požiūriu prieš Frankfurtą bei Leipcigą nublanksta. Seni bičiuliai nesvyrudami patarė aplankyti Dussmanno kultūros krautuvę (Dussmann das KulturKaufhaus). Paklausiau ir nuėjau. Pačiame Berlyno centre, per karą atsivėrusioje laukumėje, kurioje daugybė

Nukelta į 15 p.

Atkelta iš 1 p.

gyvybei rasti ir gyviems organizmams tarpti. Vystantis mūsų planetai, susidarė dvi hidrosferos dalys: požeminė, kurioje vanduo susikaupęs litosferos uolienų porose ir plyšiuose, bei paviršinė – jūros ir vandenynai, upės ir ežerai. Abi hidrosferos dalys labai svarbios ne tik žmonijai, bet ir kiekvienam gyvam organizmui, todėl vandens išteklius Žemėje reikia labai rūpintis.

Jūsų tyrinėjamo vandens buveinė vis dėlto yra daugiau po žeme? Jeigu taip, tai kiek giliai po žeme Jūsų „valdos“ tęsiasi?

Esu geologas ir mano tyrimų objektas yra litosferos vanduo. Požeminis vanduo yra pati mobiliusia litosferos dalis. Vandens „keliai“ litosferoje yra labai sudėtingi ir ligi šiol geologai nesutaria iki kokio gylio turi būti atliekami hidrogeologiniai tyrimai. Yra dvi nuomonės. Vieni siūlo apatinę tyrimų ribą pagrįsti atsižvelgiant į praktinius žmonijos poreikius. Kadangi giliausi naftos gręžiniai siekia 7-8 km, giliausias Žemės rutulyje geologinis Kolas gręžinys yra 13 km gylis, tai siūloma hidrogeologų „valdas“ apriboti 10-15 km gyliu.

Kiti linkę manyti, kad tos ribos nustatymas turėtų būti siejamas su požeminio vandens formavimosi ypatumais. Tokiu atveju aptariama riba turėtų siekti astenosferą – Žemės sluoksnį, kuris „valdo“ mūsų planetos magminius procesus. Iš astenosferos fluidai migruoja žemės paviršiaus link ir daro poveikį arčiau žemės paviršiaus slūgsančio vandens cheminei ir dujinei sudėčiai. Minėtos migracijos „keliai“ sudėtingi, dėl jų specialistai dar daug kur nesutaria. Kontinentinėje Žemės dalyje astenosfera slūgso 150-350 km gylyje, o po vandenynais 50-70 km gylyje. Suprantama, kad procesai, vykstantys tokiaame gylyje, mažai svarbūs praktiniu požiūriu, tačiau jie įdomūs siekiant pažinti giluminius litosferoje vykstančius hidrogeologinius procesus.

Kodėl nitratais užteršti kai kurių vietovių vandenys

Šiame pokalbyje dar būtina grįšime prie procesų ir reiškinių, kurie vyksta giluminiuose geologiniuose sluoksniuose. O dabar norėčiau užduoti klausimą, su kuriuo mūsų žmonės susiduria kiekvieną dieną – apie gėlą vandenį, kurį visi vartojame. Lietuvos hidrogeologai, taip pat ir Jūs, nuolat primenate, kad Lietuva turi pakankamai didelių kiekius geros kokybės požeminio gėlo vandens. O Vilnius yra bene vienintelė iš Europos valstybių sostinių, kurios gyventojai geria vien tik požeminį vandenį.

Iš tiesų taip ir yra.

Tai kodėl tada Lietuvos gyventojai kai kuriose vietovėse iš šulinių jau semia ne vandenį, o beveik elektrolitą, nes tas van-

VANDUO – VISŲ RŪPESTIS (1)

duo taip užterštas, jog sanitarinės tarnybos net draudžia jį vartoti?

Savo jubiliejinei paskaitai Lietuvos MA neatsitiktinai pasirinkau temą: *Vanduo – gamtos dovana ir žmonijos rūpestis*. Tiesa, ne visiems vienodai Dievas to vandens davė, nes Žemės rutulyje yra vietų, kur vandens stygius sukelia daugybę bėdų, net stichinių nelaimių. Tačiau jei kalbame apie drėgmės pertekliaus vietas, kurioms priklauso ir Lietuvos teritorija, tai turimą geros kokybės požeminį vandenį dar reikia sugebėti paimti ir išmintingai ūkininkauti – rūpintis, kad jis išliktų švarus.

Kalbant apie gruntinį šachtinių šulinių vandenį, kuris neapsaugotas nuo paviršinės taršos, kaimuose ir priemiesčiuose jį dar vartoja maždaug trečdalis mūsų šalies gyventojų (apie milijonas vaikų, moterų, vyrų), paminėsiu, kad ši opi geriamojo vandens kokybės problema mokslininkų ir valdininkų rate bei spaudos puslapiuose aptarinėjama jau daug metų.

Tačiau pažvelgus į realią ekologinę situaciją matome, kad to gero vandens ten ir negali būti. Štai kad ir tos sovietmečiu pastatytos kolūkinės gyvenvietės. Kiekvienai šeimai ten buvo atręžta po tam tikrą kiekį arų, ant kurių žmonės statėsi gyvenamąjį namą, tvartą, neizoliavę nuo dirvožemio kaupė mėšlą. Kitas gyventojas net šulinį išsikasė žemesnėje vietoje, prieš

tai neįsitikinęs, ar nepasieks šulinio iš tvarto tekančios srutos.

Kas tokiu atveju vyksta? Organinės medžiagos pradinėje degradacijos stadijoje virsta amonio jonų (NH₄). Kadangi sluoksnyje visada yra iki 5-10 mg deguonies litre vandens, vyksta oksidacijos procesas ir iš amonio jono susidaro toksinis vandens komponentas nitratas (NO₃). Jeigu deguonies pakanka, procesas tęsiasi, ir susidaro nitratas (NO₂). Tai taip pat toksinis vandens komponentas, apie kurį dažnai kalba ne tik hidrogeologai, bet ir higienistai bei žurnalistai. Rengiant geriamojo vandens įstatymą buvo įrašytas punktas: *Savivaldybės institucijos užtikrina, kad savivaldybių teritorijų gyventojai būtų viešai aprūpinami arba jiems būtų sudarytos sąlygos individualiai apsirūpinti reikiamu kiekiu sveiko vartoti ir švaraus geriamojo vandens*. Tačiau praktinių žingsnių padėčiai gerinti dar nedaug, o pavienis žmogus pats vienas gyvenvietėje nieko nepakeis.

Ką praktiškai reikėtų daryti?

Vandenį reikia imti iš giliau esančių požeminio vandeningųjų sluoksnių, kur jo kokybė gera, ir tiekti gyventojams vandentiekio vamzdžiais. Bet prieš tai reikia tuos vamzdžius išvedžioti, įrengti arteinį šulinį. Tam reikia pinigų, kurių savivaldybės neturi. Blogiausia, kad ir Europos Sąjungos direktyvose neužsi-
menama apie tokius pavienius vandens

Prof. Vytautą Juodkazių pagerbė buvę mokiniai ir kolegos

vartotojus. Visi kokybės ir kiti vandentvarkos klausimai direktyvoje taikomi tada, jei vartotojas išgauna ne mažiau kaip 10 kub. m vandens per parą.

Mažiau vandens per parą sunaudojantys ES nerūpi?

Ne todėl, kad nerūpėtų. Vakarų Europos šalyse jau praėjo tą etapą, kur tokių vartotojų būtų, nes vanduo dažniausiai visur tiekiamas centralizuotai iš patikimos kokybės vandens šaltinių. Tačiau didelė organinės medžiagos ir nitratų koncentracija vandenyje kelia grėsmę ne tik požeminiam vandeniui.

Prieš 15 metų Upsalos žemės ūkio universiteto kvietimu su habil dr. Algirdu Klimu lankėmės Švedijoje. Švedai domėjosi Lietuvos hidrogeologų atliekamais nitratų gruntiniame vandenyje tyrimais. Prieš tai švedų mokslininkai jau buvo lankęsi Lietuvoje. Jie patys taip pat vykdė panašios paskirties tyrimus pietinėje Švedijoje, kur intensyviai užsiimama žemdirbyste. Minėtų tyrimų inicijavimo istorija yra įdomi ir pamokanti.

Kaip su nitratais kovojo Švedija

Pagal Švedijai priklausančią Šiaurės jūros pakrantę driekiasi poilsio zona, kurioje daug gražių kotedžų. Čia gyvena ir poilsiauja pasiturintys žmonės. Pietinėje Švedijoje stengdamiesi užsėti kuo didesnius javų plotus ir gauti kuo didesnį derlių, švedai dideliuose žemdirbystės plotuose vykdė melioracijos darbus. Melioratoriai daug negalvodami ištiesino upelių vagas, iškasė griovius. Atstumai nuo dirbamų laukų iki Šiaurės jūros nedideli, tad vanduo, kuriame daug organinės medžiagos ir azoto bei fosforo junginių, iš griovių ir ištiesintų upelių vagų labai greitai sutekėdavo į Šiaurės jūrą. Jūroje pradėjo augti dumbliai, bangų išmesti į krantą jie puvo, sklido bjaurus kvapas. Žmonės pradėjo skųstis. Švedijos valdžia skyrė lėšų, kad šios ekologinės nelaimės priežastys būtų nustatytos ir pašalintos.

Tiriant paaiškėjo, kad nuėmus ja-

vų derlių iš dirvos būdavo išplauinama daug azoto. Siekiant rudenį jį sulaukyti dirvožemyje rekomenduota išėti dobiulus. Antra, siūlyta sutvarkyti organinės medžiagos nutekėjimus į grunto vandeningą sluoksnį. Visi ūkininkai turėjo įsirengti betonuotas duobes, jas izoliuoti, kad srutos nepatektų į gruntą ir gruntinį vandenį. Šiuos darbus parėmė Švedijos valdžia. Trečia, ką padarė švedai: nustatė normas, kiek vienam hektarui gali tekti galvijų, kiaulių ir t. t.

Tokiomis valstybės inicijuojamomis priemonėmis švedai ėmė kovoti su nitratais. Tiesa, jie tyrė tik dirvožemio (drenazo) vandenį. Iki gruntinio vandens lygio aptariamuose tyrimuose švedai nebuvo „nusigavę“. Kadangi mes Lietuvoje tyrėme gruntinį vandenį, švedai ir susidomėjo mūsų gautais rezultatais.

Nepaisant to, kad sovietmečiu Lietuvos mokslininkai nebuvo skatinami bendradarbiauti su Vakarų kolegoms, švedams pasisekė per TSRS geologijos ministeriją užmegzti su mumis mokslinius ryšius. Mums tai buvo labai naudinga pažintis su Vakarų pasauliu.

Kodėl neįstengiame sekti švedų pėdomis

Tačiau argi Švedijos ir Lietuvos sąlygos tos pačios? Lietuvoje buvo kolūkinė ūkininkavimo sistema, o Švedijoje – individualūs fermerių ūkiai.

Ūkiai individualūs, bet fermos didelės. Tėko svečiuotis pas ūkininką, turintį 60 ha dirbamos žemės ir dar 40 ha nuomos, kuris dalyvavo toje „kovos“ su nitratais projekte. Mat Upsalos žemės ūkio universiteto mokslininkai į aptariamą mokslinių tyrimų projektą įtraukė ir kai kuriuos pažangius ūkininkus: tyrė azoto ir fosforo kiekių dirbamų laukų dirvožemyje, rekomendavo kiek, kada ir kuo tręšti. Iš to ūkininkai turėjo konkrečios naudos – dažnas mažiau pinigų išleisdavo trąšoms.

Jeigu švedų kovos su nitratais patirtis pasiteisino, tai kodėl jos nepanaudojus Lietuvos kaime?

Gaila, bet mūsų valstybė negali

Geologas dr. Algirdas Misiūnas (kairėje) taria sveikinimo žodį jubiliatui prof. Vytautui Juodkaziui

Prof. Vytauto Juodkaziui (ketvirtas iš dešinės) mokslinių darbų parodą atidaro Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos direktorius dr. Juozas Marcinkevičius (trečias iš dešinės)

ūkininkams ir kaimo gyvenviečių bendruomenėms skirti tokios finansinės paramos, kokią gavo švedų ūkininkai. Nors Lietuvoje pastaraisiais metais smarkiai sumažėjo laukų tręšimas, bet upių vandenyje nitratų nesumažėjo. Tai dėl to, kad iš dirvožemio ir toliau išplaunamas ten susikaupęs azotas. Gamtoje viskas vyksta labai inertiškai. Užteršti galima staigiai, o kol vanduo teršalus iš dirvožemio ir grunto išplaus, turės praeiti daug laiko. Toks lėtas procesas Lietuvoje dabar ir vyksta.

Taiigi nitratai yra viena esminių problemų, kai kalbame apie gėlą vandenį?

Taip, tačiau ši problema būdinga tik vietovėms, kuriose nėra centralizuoto vandentiekio, kur gyventojai priversti vandenį naudoti iš negiliai esančio ir nuo paviršinės taršos neapsaugoto grunto vandeningojo sluoksnio.

Žiūrint į nitratų pasiskirstymo žemėlapi, Lietuva atrodo labai išmarginta. Išvada peršasi savaime: daugelio rajonų kaimo gyventojams tenka naudoti maisto gamybai netinkamą vandenį.

Kodėl Lietuvos žemėlapis pagal nitratų kiekį atrodo nusėtas dėmėmis, paaiškinti nesunku – tai dėl skirtingų grunto filtracinių savybių. Tėn, kur smėlis, ir dar rupesnis, teršalai išplau-

siekė, kad Baltijos jūra būtų švaresnė. Tačiau mūsų valstybinėms institucijoms turėtų rūpėti ir žmonių ir, svarbiausia, vaikų, kurie dar geria labai blogą vandenį, sveikata.

Taiigi skandinavams svarbiausia ne ką mes geriname, o ką išpilame į aplinką ir kas pasiekia jūrą. Bet mus turi įaudinti ką geriname?

Be abejonės. Jeigu nejaudintų, mes aptariamąs problemas netyrinėtume ir apie tai nerašytume. Tačiau lėšomis ir techniniais vandens tiekimo projektavimo bei statybos reikalais turi rūpintis valstybinės ir savivaldos institucijos. Tai jų šventa pareiga. Mūsų pareiga ir rūpestis pasakyti, kur, kiek ir kokios kokybės požeminio vandens yra, kokiomis priemonėmis jį galima išgauti, patarti projektuojant geriamojo vandens sistemas. Darnioje visuomenėje kiekvienas turi dirbti savo darbą.

Hidrogeologija – praktiškas mokslas

Hidrogeologai sprendžia daug praktinių klausimų. Vienas iš jų – požeminio vandens, skirto gėrimui ir maisto gaminiui, kokybė. Prieš projektuojant vandentiekio įrenginius, hid-

visa tai turi daryti, kaip minėjau, atitinkamos institucijos. Mokslininkai gali tik siūlyti, patarti. Šiomet mes dirbome labai intensyviai. Užbaigėme didelį darbą, numatytą valstybinėje mokslo programoje *Litosfera*. Man minėtoje programoje teko koordinuoti devintą problemą, kuri vadina *Organinės medžiagos sklaida hidrogeosferos aktyvios apytakos zonoje ir geriamojo vandens kokybės kaita*. Su bendraautoriais anglų kalba parašėme ir jau išleidome monografiją *Organic matter in fresh groundwater of Lithuania*, kurioje išdėstome, kaip vandenyje atsiranda nitratai, manganas, geležis ir kiti kenksmingi teršalai, taip pat aptarėme įvairius kitus hidrocheminius reiškinius, kuriuos požeminėje hidrosferoje suponuoja organinė medžiaga. Manome, kad mūsų tyrimo rezultatai gali dominti ir kitų valstybių specialistus. Todėl ją ir atspausdinome anglų kalba.

Kas Jūsų paskutinės monografijos bendraautorai?

Tai mano doktorantė Jurga Arusienė, kuri šiemet sėkmingai apsigynė daktaro disertaciją. Ji dirba Lietuvos geologijos tarnyboje. Kitas bendraautoras – mano ilgametis bendražygis habil. dr. Antanas Algirdas Klimas – yra

MOKSLININKO TRIŪSAS ĮVERTINTAS GARBĖS VARDU

Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektorius prof. Romualdas Ginevičius (dešinėje) ir šio Universiteto garbės narys Vilniaus meras Artūras Zuokas

Vilniaus Gedimino technikos universiteto bendruomenę pasiekė džiugi žinia. Rusijos inžinerinės akademijos suvažiavimas šių metų lapkričio 28 d. VGTU rektorius prof. habil. dr. Romualdą Ginevičių išrinko užsienio nariu-akademiku.

Prof. Romualdas Ginevičius ne tik šalyje, bet ir plačiai užsienyje žinomas mokslininkas, universiteto vadovas. Daug laiko, energijos skirdamas administraciniam darbui, jis nelėtina mokslinio darbo tempų ir intensyviai nagrinėja rinkos ekonomikos kūrimo problemas.

Pastaraisiais metais prof. Romualdas Ginevičius ypač glaudžiai bendradarbiauja su įvairiomis šalies ir užsienio institucijomis, kurių sprendžiami klausimai aktualūs ir Lietuvai. Ir pirmiausia analizuoja labiausiai išsivysčiusių valstybių įmonių patirtį, mūsų krašto įmonių išlikimo aštrios konkurencinės kovos bei rinkos sąlygomis klausimus. Su-kaupę medžiagą apibendrina keliose monografijose įmonių organizacinių valdymo struktūrų analizės ir jų forma-

vimo, įmonių veiklos diversifikacijos klausimais, daugiau kaip dviejuose šimtuose mokslo straipsnių bei pranešimų, kurie skaityti respublikinėse ir tarptautinėse konferencijose. Prof. Romualdas Ginevičius vien tik per pastaruosius metus minėtais klausimais keliolika straipsnių išspausdino užsienio mokslo žurnaluose, tarp jų ir su ISI citavimo indeksu ir daug pripažintuose Lietuvos mokslo žurnaluose ir tęstiniuose leidiniuose. Jis su bendradarbiais dalyvauja dviejose tarptautinėse mokslo programose *FRAMEWORK-5*. Pernai buvo keturių doktorantų doktorantūros komitetų pirmininkas ir devynių doktorantų doktorantūros komitetų narys.

Prof. habil. dr. Romualdas Ginevičius yra Tarptautinės informacijos akademijos tikrasis narys, Tarptautinės Šiaurės Vokietijos informacijos akademijos prie JTO viceprezidentas, Vokietijoje leidžiamo mokslinio žurnalo vyriausiasis redaktorius ir panašiai.

Julius Norkevičius

Prof. Vytautui Juodkaziui skirtos jubiliejinės parodos stendas Lietuvos MA bibliotekoje

nami greičiau. Daug lėčiau šis procesas vyksta priesmėlyje ir moreniniame priemolyje. Todėl labai svarbu, kokią vietą žmogus pasirenka šuliniiui, iš kokio grunto į jį suteka vanduo. Vienas mano studentas bakalauro diplominių darbų parašė ištyręs pietinę Juodšilių gyvenvietės (Vilniaus raj.) dalies šulinių vandenį. Net 60 proc. šulinių vanduo yra labai prastos kokybės. Namai stovi vienas prie kito, todėl ir šuliniai iškasti arti vienas kito. Dėsnin-gumas akivaizdus: ten, kur namai pastatyti grupėmis, sodybų teritorijos susisiekia, šulinių vanduo prastas. Tėn, kur namai atokiau vienas nuo kito, vanduo geresnis.

Išėitis viena: gyventojus vandeniu aprūpinti centralizuotai. Apie tai daug rašyta ir daug kalbėta. Reikėtų rasti galimybę tuos darbus finansuoti iš Europos Sąjungos fondų. Tačiau užsienio lėšų naudojimo vandens ūkio srityje, mano nuomone, Lietuvoje yra įsyravusi negera tradicija. Kai Lietuva po nepriklausomybės atkūrimo daug lėšų gamtosaugai gaudavo iš Švedijos, Danijos, jos daugiausiai buvo skiriamos nuotekų valymo įrenginių statybai. Geriamojo vandens reikmėms, ypač kaimo vietovėse, nieko nebuvo daroma. Šiuo metu jau planuojama, kaip panaudoti ES struktūrinių ir sanglaudos fondų lėšas. Būtų tragiška, jeigu pasikartotų buvusi lėšų skirstymo politika. Galima su-prasti danus ir švedus, kurie buvo suinteresuoti nuotekų valymo įrenginiais –

rogeologo pareiga – nurodyti vandens cheminę sudėtį ir atkreipti projektuotojų dėmesį, jei kai kurie ingredientai viršija higienos normoje numatytą didžiausią leidžiamą koncentraciją (DLK). Pavyzdžiui, Lietuvos gėlame požeminiame vandenyje dažnai DLK viršija geležis. Tad projektuojant vandentiekio įrenginius būtina numatyti geležies šalinimo įrenginius. Pastaruoju metu kai kur požeminiame vandenyje DLK viršija manganas, kuris taip pat turi būti šalinamas.

Dėl kokių priežasčių mangano kiekis vandenyje gali didėti?

Mangano paprastai būna daugiau, jei vandenvietėje eksploatuojamas vandeningasis sluoksnis turi hidraulinių ryšių su upe, kurios vandenyje yra sunkiųjų metalų. Tokiu atveju upės vanduo, prieš patekdamas į sluoksnį, turi prasifiltruoti pro nusėdusį dugne dumblo sluoksnį, kuriame, dėl didelio organinės medžiagos kiekio, vyrauja redukcinė hidrocheminė aplinka. Kadangi joje trūksta laisvo deguonies, tai organinės medžiagos oksidavimui naudojamas įvairių, taip pat mangano, oksidų deguonis. Minėto proceso padarinys – lengvai migruojantis divalentis manganas patenka į požeminį vandenį.

UNESCO 2003 metus buvo paskelbusi Tarptautiniais gėlo vandens metais. Buvo puiki proga inicijuoti ir naujus centralizuoto vandentiekio statybos projektus.

bendrovės *Vilniaus hidrogeologija* vyriausiasis hidrogeologas. Ši bendrovė daugiausia dirba vandenviečių vandens kokybės tyrimų srityje, vykdo monitoringą, įvertina pakitimus. Trečiasis monografijos bendraautoris yra mano buvęs studentas firmos *Grota* generalinis direktorius diplomuotas geologas Antanas Marcinonis, su kuriuo po studijų nenutraukėme profesinio bendradarbiavimo. Tai labai gerai dirbanti įmonė, kuri daugiausiai užsiima naftos produktais užteršto grunto ir grunto vandens valymu naftos bazėse, avarijų vietoje ir panašiai. *Grota* turi modernią hidrocheminių tyrimų laboratoriją, kuri lygiuojasi į europinį lygį. Vykdamas *Litosferos* programą šioje laboratorijoje buvo atlikta daug organinės medžiagos analizių. Turint omenyje pasenusią mūsų universitetų laboratorinę bazę, tai buvo didelė pagalba. A. Marcinonis turi paskelbęs mokslo darbų, jau baigia eksternu rašyti daktaro disertaciją. Jam trukdo tik tai, kad nuolat tenka rūpintis gamybos reikalais, atlaikyti didelę konkurenciją.

Taiigi Jūs su kolegomis parašyta monografija – puikus mokslininkų ir gamybininkų bendradarbiavimo pavyzdys. Dar vienas patvirtinimas, kad mūsų mokslininkai dirba ne tik vertingus fundamentinius, bet ir praktikoje taikomus darbus.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Apdovanojimas

Prof. Viktorą Algirdą Sniečką, apdovanotą Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu, pasveikino kolegos Jaan Pesti (JAV) ir Eugenijus Butkus (Lietuva)

Vokietijos chemikų draugija Arfvedson-Schlenk premija 2003 m. apdovanojo Queens universiteto Kanadoje Chemijos departamento prof. Viktorą Algirdą Sniečką.

Ši premija skiriama už laimėjimus ličio chemijos srityje. V. A. Sniečkus vadinamas išskirtiniu organinės chemijos atstovu, kuris savo darbais ryškiai prisidėjo prie ličio chemijos tolesnės plėtotės. Mokslininkas yra pasiūlęs keletą naujų cheminių reakcijų, kuriose naudojamas litis, atliekami katalitiniai procesai. Visa tai turi vien fundamentinę reikšmę, bet naudojama chemijos pramonėje, gaminant vaistus, augalų apsaugos priemones, skystus kristalus ir panašiai. V. A. Sniečkaus darbų pagrindu gautas naujas priešuždegiminis vaistas, kurį gamina kompanija *Pharmacia*, ir antifugicidinė grūdus apsauganti medžiaga, kurią gamina taip pat garsi kompanija *Monsanto*. V.

A. Sniečkaus darbai įgalina sintezuoti naujas biologiškai aktyvias medžiagas ir sudėtingus gamtinius produktus.

V. A. Sniečkui Arfvedson-Schlenk premija buvo įteikta spalio 6 d. Miunchene, kur vyko Vokietijos chemikų draugijos konferencija. Minėta premija iki mūsų tautiečio yra gavę tik du mokslininkai: Erlango universiteto atstovas Paul von R. Schleyer ir Marburgo universiteto – G. Boche.

Pažymėsime, jog V. A. Sniečkus 2001 m. Amerikos chemikų draugijos apdovanojamas A. C. Cope premija (Kanadoje tik du chemikai iki V. A. Sniečkaus yra gavę šią premiją). Taip pat priminsime, jog 2002 m. V. A. Sniečkus iš Lietuvos prezidento Valdo Adamkaus rankų yra gavęs Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordiną.

ML informacija

Simpoziumas Čikagoje. Pirmasis

Apie mūsų valstybės politiką informacinių technologijų srityje Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko patarėją Renaldą GUDAUSKĄ kalbinome XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo metu, dar prieš jam perskaitant pranešimą apie Vilniuje rugpjūčio mėnesį numatytą pasaulio informacinių technologijų forumą WITFOR-2003, Vilnius. Forumas JAV buvo pristatytas dar 2003 m. sausio mėnesį Kalifornijoje, vadinamajame Silicio slėnyje. Forumo pristatymą rėmė ir potencialių dalyvių ieškojo Lietuvos Respublikos ambasada JAV ir ambasadorius Vygaudas Ušackas.

Suprantama, forumas įvyko, per prabėgusį laiką sulaukėme nemažai pokyčių, tad publikaciją rengiant spaudai kai kuriuos faktus teko koreguoti, papildyti vėlesne informacija. Tačiau mums šiuo atveju svarbu ne tiek faktai, kiek jų interpretacijos, tam tikros gairės valstybės politikos aukštų technologijų srityje. Mums atrodo, kad Renaldas Gudauskas yra kaip tik asmenybė, su kuria galima ir reikia diskutuoti apie tuos strateginius dalykus.

Kaip įveikti skaitmeninę įvairių šalių atskirtį

Taigi Jūsų iniciatyva šiemet Vilniuje buvo surengta tarptautinė informacinių technologijų konferencija WITFOR-2003, Vilnius. Kuo mums reikšmingas šis faktas?

Savo vaidmens nenorėčiau sukreiminti, nors iš tikrųjų man teko pasiūlyti tos konferencijos rengimo vietą – Vilnių. Projektas buvo reikšmingas ir Tarptautinei informacijos apdorojimo federacijai, kuri pasiūlymui pritarė, buvo šio forumo iniciatorė. Tokie forumai numatyti rengti kas dveji metai vis kitoje pasaulio valstybėje. Žinome, kad kitas forumas 2005 m. vyks Botsvanoje, o prieš

Mūsų valstybės veiklos profilis: strateginės tarptautinės iniciatyvos (1)

XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo dalyviai prof. Renaldas Gudauskas ir prof. Valentinas Snitka Lemonte

tai vyko Brazilijoje. Lietuvai, norėjusiai Vilniuje surengti forumą, teko konkuruoti su Izraeliu, Pietų Afrika ir kitomis valstybėmis. Mums padėjo tai, kad norėta tokį forumą rengti tipiškose Europos Sąjungos narystės siekiančioje valstybėje, kuri pasižymėtų tipiškomis problemomis ir galimybėmis. Kadangi man daug metų yra tekę būti Tarptautinės informacijos apdorojimo federacijos ekspertu, tad pavyko įtikinti, kad toks renginys vyktų būtent Vilniuje. Mūsų valstybė įvairiais požūriais buvo patikrinta ir buvo Vilniaus kandidatūrai pritarta.

Dabar atsakysiu į klausimą, kuo forumas WITFOR-2003, Vilnius mums reikšmingas. Jame buvo priimta *Vilniaus deklaracija* – politinis dokumentas, kuris nustatė informacinių technologijų plėtros strategi-

nes gaires pasaulyje bent jau porai artimiausių metų. Vilniaus deklaraciją aptarinėjo maždaug 30 valstybių ekspertai. Labai vykusiai savo valstybę ir sostinę galėjome pristatyti, susiedami su politiniu principiniu dokumentu.

Svarbu ir tai, kad tą forumą globojo UNESCO ir Tarptautinė telekomunikacijų sąjunga, kuri organizuoja gruodžio mėn. Ženevoje numatytą Pasaulio informacinės visuomenės kūrimo viršūnių susitikimą. Taigi Vilniaus forumas buvo ir tarsi pasirengimo etapas kitiems svarbiems tarptautiniams renginiams.

Gerai ėmėsi patys išsigandome savo drąsos

Tačiau pasaulis margas kaip genys, ir informacinės visuomenės kūrimas

kiekviename šalyje yra labai skirtingas procesas. Tad ar galima kalbėti apie visoms valstybėms bendrus dalykus?

Net ir labai galima. Vilniaus forumas kaip tik ir buvo skirtas konkrečiai problemai, kuri formuluota štai tokiu klausimu: kaip įveikti skaitmeninę atskirtį tarp technologiskai išsivysčiusių valstybių ir tų, kurios nedisponuoja didesniais informacinių technologijų ištekliais. Gal pirmą kartą į tokį platų forumą susirinko politinio ir informacinių technologijų elito bei visai kito lygio šalių atstovai, taip pat ir verslo atstovai. Svarbu, kad renginį organizavo akademinė bendruomenė, nes Tarptautinė informacijos apdorojimo federacija yra akademinė ekspertų bendruomenė. Federacijos iniciatyva ir kilo šio forumo idėja, nes akademinės bendruomenės nariai pastebėjo, kad jos ekspertizėmis pasaulyje naudojamosi daug mažiau, negu reikėtų. Štai kodėl keliama užduotis plačiau skleisti informacinės visuomenės plėtros idėją tarp verslo ir valdžios.

Nepriklausomybę paskelbusi Lietuvos Respublika turėjo Ryšių ir informatikos ministeriją, ėmėsi kurti labai ambicingą informacinių technologijų plėtros programą Lietuva 2000. Taigi Lietuvos valstybės ateitis buvo akivaizdžiai siejama su informacine plėtra, nors tada dar nevertojome tokių sąvokų kaip žinių ekonomika, žinių visuomenė. Paskui prie valstybės vairo atsistojo kiti asmenys, nunyko Ryšių ir informatikos ministerija, buvo sustabdyta ir programa Lietuva 2000. Taigi gerai ėmėsi patys išsigandome savo drąsos?

Beveik nieko daugiau negaliu pridurti, nebent galiu pritarti. Išties programa *Lietuva 2000* savo brandumu tam metui buvo labai kokybiškas ir perspektyvus dokumentas. Iš laiko perspektyvos dabar būtų galima rasti ir trūkumų, antai buvo perne-

lyg pabrėžiamas informacinės infrastruktūros vaidmuo informacinės visuomenės plėtroje, bet tai ir suprantama, nes buvo to meto prielaidų ir supratimo lygmuo. Labai gaila, kad tas planas netapo realybe. Jeigu jis bent iš dalies būtų įgyvendintas, šandien būtume nepalyginamai geresnėje padėtyje. Strategijos prasmė daug gilesnis ir teisingesnis dalykus buvome padarę, negu kad šandien turime.

Nejau nieko gero per tą dešimtmetį nepadarėme?

Kodėl gi? Turime kartu su Pasaulio banko ekspertais padarytą Lietuvos žinių ekonomikos plėtros strategiją, tačiau daug priklausys nuo to, kaip mes ją sugebėsime įgyvendinti nuo teorijos perėję prie veiksmų. Jeigu praėjus daugiau kaip dešimtmečiui nuo programos *Lietuva 2000* pasirodymo vėl darysime tas pačias klaidas, tai kaltinti galėsime tik pačius save. Ryšių ir informatikos ministerijos panaikinimas buvo klaida. Ta ministerija gal ir nebuvo labai kokybiška. Tuo metu, kai ji buvo naikinama, pasisakiau už posūkio strategiją, t. y. keliant kitus tikslus, tikslinant tos ministerijos misiją, padarant ją ne tik infrastruktūrinę, bet susiejant ir su informacijos turinio valdymo procesais. Deja, to neįvyko. Keitėsi politinės valdžios, ir tai nepadėjo strateginių procesų gilesniam supratimui.

Man teko buvusioje Valdymo reformų ir savivaldybių reikalų ministerijoje būti viceministru. Iš principo mano paminėtą formulę įgyvendinti buvo įmanoma, nes informatikos ir informacijos procesai gana glaudžiai buvo susieti su valdymo procesais, gana stipri ministerija darė valdymo reformą valstybėje ir informatikos reikalai į visą šį kontekstą buvo integruoti. Prasidėjusi politinės valdžios ir vadovų kaita atvedė prie to, kad minėtų ministerijų buvo atsakyta ir informacinės visuomenės kūrimo infrastruktūra buvo pažeista.

Todėl šiuo momentu mūsų padėtis nėra gera, o dėl ko taip atsitiko, trumpai išdėsičiau. Toks būtų istorinis tų įvykių vertinimas, kaip aš juos suprantu.

Kur gali būti mūsų stiprybė

Kokius pagrindinius uždavinius nedelsiant turėtume įgyvendinti? Jūs prisiminėte valdymo reformą, savivaldybių reikalus, bet gal šiandien didžiausia problema glūdi mokykloje? Žinoma, jeigu galvosime ne vien apie tai, kas valstybėje vyksta šiandien ir kas vyks ryt poryt, bet galvosime apie tolesnę ateitį ir mūsų šalies perspektyvas. Juk pagal mokyklų aprūpinimą kompiuteriais atsiliekame nuo visų kaimynų (išskyrus nebent Baltarusiją), mūsų bibliotekos dar netapo informacijos centrais. Kas darytina, kad informacinių technologijų struktūra kuo sparčiau būtų keičiama, modernizuojama?

Nukelta į 14 p.

Forumo WITFOR-2003, Vilnius iniciatorių prof. Renaldą Gudauską apspito žurnalistai

naujame tūkstantmetyje (12)

Kas *Draugui* yra Simpoziumai (2)

Danutė Bindokienė savo valdose – Draugo redakcijoje

Pabaiga, pradžia Nr. 16

Tęsiame pašnekesį su Čikagoje leidžiamo laikraščio *Draugas* vyriausiąja redaktore Danute BINDOKIENE (Brazyte), kuri šį darbą dirba nuo 1992 metų, be to, yra ir Amerikos lietuvių rašytojų sąjungos narė, kelių knygų vaikams ir jaunimui autorė.

Taip pat priminsime, kad *Draugas* – Lietuvių katalikų spaudos draugijos leidžiamas dienraštis.

Ar esam iš vienos planetos

Miela Danute, ar XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas – Draugui tėra tik viena iš daugelio temų?

Tai mums labai svarbi tema, nes *Draugas* šiuos Simpoziumus propagavo nuo jų pradžios, t. y. nuo 1969 metų. Jau spėjau susirinkti keletą gerų pranešimų, kai kuriuos dar gausiu, tad šeštadieniniuose prieduose mes Simpoziumui skirsime daug dėmesio. Prieš Simpoziumą taip pat spausdinome jam skirtą informacinę medžiagą.

Kartais tarp neseniai atvykusių ir nuo seniau gyvenančių yra visokių sprūdžių, ne visada susišnekame. Kartais atrodo, kad būtume lyg ne iš vienos planetos. Iš esmės mes ir esame iš kitos planetos. 50 metų labai didelis laiko tarpas, ir mes pasikeitę, ir jie, iš Lietuvos atvykusieji. Būtų tas pats, jei vedęs išsiskirtumėte su žmona ir po 20 metų stauga vėl susitiktumėte. Tekėtų susipažinti iš naujo.

Ar kartais mes nepadidiname tų skirtumų ir dirbtinai negiliname prarajos?

Šimtu procentų sutinku, kad žmonės užsikabina už kokio menkniekio ir ieško kas skiria, o ne kas sieja. Šio Simpoziumo šūkis – jungtis, ir ji yra fantastiška. Nepaisant iš kurios vietos ta jungtis pasireiškia, ji yra labai svarbi.

Tikiuosi, kad Simpoziumai vyks ir toliau, tai gera proga pasikeisti informacija, susitikti naujus žmones, susipažinti, užmezgti ryšius. Kitų progų šitie žmonės ir neturėtų. Vienas dalykas at-

važiuoti pas kažką į svečius, ir visai kitas – patekti į tokią grupę. Tai didelis renginys, ir mes visada jį laikėme svarbiu. Buvo proga pritraukti jaunus mokslininkus lietuvius, kurie nuo lietuviško kamieno nutoldavo ir dingdavo. Karjeros tikslai tuos jaunus žmones versdavo išsilakstyti. Jei gyvenai tarp kitataučių ir neįjauti lietuvių kalbos srauto, nematai lietuviybės veiklos, tai pamazgiukais dingsti. Čia buvo proga juos vėl sukviesti. Tiems jauniems žmonėms buvo labai sunku lietuviškai parašyti ir skaityti pranešimą, kliūdavo terminai. Žinau tai iš savo sūnaus pavyzdžio. (Turiau keturis sūnus). Vienas jau daugiau kaip 8 metus gyvena Lietuvoje ir nenori grįžti į JAV. Kiti sūnūs gyvena JAV, vienas jų bei viena marti apsigynę daktarus. Kai jie lietuviškai pradeda aiškinti, ką dirba, ko siekia, jiems ypač sunku. Trūksta žodžių, nes jų ir nežino.

Tačiau Simpoziumuose šie jauni žmonės skaitydavo pranešimus, atsakinėdavo į klausimus lietuviškai, nors pranešimus pasirašydavo angliškai, bet kas nors išversdavo. Dauguma Simpoziumo dalyvių vėliau pasiliko prie lietuviško kamieno. Vadinasi, Simpoziumai – tai lie-

tuvėjimo skatinimas ir auklėjimas. Tai mums buvo nepaprastai svarbu.

Simpoziumai ne tik telkė inteligentiją, bet padėjo sutraukti į renginius ir daug kitų dalyvių. Jiems ta jungtis su Simpoziumu buvo ne vien *Draugas*, bet apskritai lietuviška spauda. Dabar JAV išsina bene 14 laikraščių, tiesa, dienraštis tėra vienas – *Draugas*. Kai kurios didesnės politinės organizacijos taip pat turi savo spaudinius. Ta spauda telkė ir traukė į svarbesnius renginius išeivijos lietuvius. Kai kas į dainų šventes traukiniais po tris paras su šeimomis važiuodavo – minios traukdavo į Čikagą.

Esame organizuota visuomenė. Visą laiką siekėme išlikti lietuviams, išsaugoti lietuviybės branduolį. Ypač per šeštadienines lietuviškas mokyklas – aš pati tokioje mokykloje dirbau 25 metus. Vakar Marius Naris, Simpoziumo mokslinės programos pirmininkas, nulipęs nuo scenos manęs, kaip buvęs mano mokinys, klausia: *Ponia Bindokiene, kiek aš kalbėdamas iš tribūnos padariau klaidų?*

Tikrai mes, atvykėliai iš Lietuvos, neskaičiuojame tų klaidų. Mes džiaugiamės Čikagoje girdėdami lietuvišką žodį, kuris

Draugo redakcija įsikūrusi šiame pastate Čikagoje

Simpoziumo baigiamajame pobūvyje LR švietimo ir mokslo ministras Algirdas Monkevičius ir Draugo vyriausioji redaktorė Danutė Bindokienė

pats savaime jau yra mums šventė. O klaidų... Kiekvieno iš mūsų kalboje jų išgirsime tiek ir tiek. Svarbu stengtis išsaugoti savo kalbos dvasią, o svarbiausia – norėti šia kalba bendrauti.

Aš Mariui ir sakau: *Aš tavimi didžiuojuosi, tu klaidų nepadarei. Tu negali išvengti angliškos tarsenos, tiesą pasakius, ir aš negaliu.* Nors lietuviškai kalbu ir rašau labai gerai, bet angliška tarsena vis viena atsišaukia. Dabar, kai nuvažiuoju į Lietuvą aplankyti sūnaus, jis labai greitai pajunta tą mano tarsenos ypatumą. Beje, kai sūnus laikė egzaminus gydytojo licencijai gauti, jo paklausė, kuriame Suvalkijos mieste gimęs? Jis atsakė: *Čikagoje*.

Visą gyvenimą gyvenu JAV ir angliškai kalbu be priekaištų, tačiau tikras amerikietis tuojau pajunta mano akcentą. Klausia, ar esu švedė, o gal prancūzė? Apie Lietuvą nepagalvoja.

Prancūze galėtumėte būti pagal elegantiškumą, švede – pagal santūrų šiaurietišką grožį.

Pagal spalvą, nes akys mėlynos, o plaukai šviesūs. (Juokiasi).

Vyksta skirstymasis į jūs ir mes

Naujai iš Lietuvos atvykusiems į JAV tikriausiai reikia truputį kitokio pobūdžio spaudinių, negu antros kartos išeivijai. Galiu spėti, kad jie stengsis įkurti savo pačių dienraščius, kurie atitiktų jų supratimą ir poreikius.

Dieve, padėk. Jau dabar leidžiamas *Info tiltas*, kuris yra labiau reklaminio pobūdžio, nepretenduojantis į ypatingą žurnalistinį stilių ir panašiai. Kitas – *Amerikos lietuvis*, kuris pradėjo eiti bene prieš 2–3 metus. Tai vis skirstymasis į jūs ir mes. Tas yra kažkieno kito laikraštis, o šis – mūsų. *Amerikos lietuvis* gal artimesnis Lietuvos spaudai. *Draugui* niekada nešautų mintis į pirmą puslapį dėti moteriškę be drabužių, kuri šoka striptizą. Mes nerašome apie nusi-

kaltimus, esame santūresni ir laikomės truputį kitų vertybių. Argi kiekvieną nusizengimą bei nusikaltimą reikia aprašinėti laikraštyje?

Be to, *Amerikos lietuvis* – tai labiau Čikagos laikraštis, jie išryškina įvairias detales, kurios patraukia skaitytojus. Žodžiu, veikia panašiai kaip *Lietuvos rytas*, kuris pirmame puslapyje deda tokius dalykus, kad pagalvoji...

...pasaulio pabaiga prasidės rytą, o gal jau prasidėjo.

Būtent. Jiems rūpi sensacijos, kuriomis gali patraukti skaitytoją. Tai tam tikras spaudos žanras, tokie laikraščiai dažniausiai parduodami maisto parduotuvėse, prie kasos ir panašiai. Iki soties gali prisiskaityti apie atskridėlį iš erdvių, kuris apvaisino moteriškę ir jai gimė vaikas su penkiomis galvomis... Žmonės kažkodėl tuos laikraščius perka ir skaito tokias nesąmones. Taip pat elgiasi ir Amerikos lietuviai. Gal tai ir nėra labai blogai, nes žmonės, kurie nieko neskaitytų, paskaito bent tuos niekus.

Pažįstu vieno tokio laikraščio redaktorių. Jis buvo užėjęs pasikalbėti ir manęs paklausė, ar *Draugas* neužpyktų, kad jie kuriasi. Sakau, jog mes tik sveikintume, nes jei laikraštis negali stovėti ant savo kojų, negali atlaikyti konkurencijos, tai kam jis išvis reikalingas?

Ką šiuo atveju mes galime padaryti? Kelti *Draugą* kuo aukščiau, kad būtų įdomesnis kuo didesniai skaičiui žmonių. Tarp kitko, kiekvieną penktadienį leidžiame laikraščio puslapį *Bičiulystė*. Jį tvarko redaktorė Ligija Tautkuvienė, kuri taip pat atvykusi iš Lietuvos. Tame puslapyje spausdinami įvairūs skaitytojų laiški. Kai kurios jo publikacijos mane verčia raukytis, bet aš to puslapio necenzūruoju. Svarbu, kad *Bičiulystė* turi savo skaitytoją.

Labai daug dėmesio skiriame vaikams, mokyklai, jaunimui. Kadangi daug metų buvau mokytoja, man tai labai įdomu. Turime puslapį „*Draugo*“ lietuviukai. Spausdiname moksleivių rašinius, nuotraukas. Dabar mokyklos užpildytos iš Lietuvos neseniai atvykusių šeimų vaikučiais, ir jų daug. Štai Le-monte, Pasaulio lietuvių centre, jau nebepriimami nauji moksleiviai, nes jų ir taip yra 400 – nebetelpa. Panašiai yra Jaunimo centre, kur mokosi apie 300 vaikų. Taigi jau nebegalima priimti nė vieno vaiko. Laikas galvoti apie naują mokyklą. Tai štai kai rašome apie vaikus, tėvai noriai skaito.

Kaip Draugui sekasi ieškoti naujų prenumeratorių?

Paprastai mėnesį siuntinėjame *Draugą* nemokamai, paskui skaitytojai jį užsiprenumeruoja. Pamažiukais taip ir prisipratiname naujus skaitytojus. Šiaip niekam per jėgą nebrukame savo laikraščio, niekam nesakome, kad mūsų laikraštis geras, o jūsų blogas. Tai būtų absurdas.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Simpoziumas Čikagoje. Pirmasis naujame tūkstantmetyje (12)

Atkelta iš 12 p.

Aišku, nuo infrastruktūros ir reikią pradėti, nes neturint priemonių nieko daugiau ir nepadarysime. Mokyklos, bibliotekos – tai tradiciniai informacinės visuomenės strateginiai centrai. Pastaruoju metu ES dar labai pabrėžiamas ir klasikinis pašto įstaigų vaidmuo. Natūraliai ateinama prie minties, kad tos vietos, kur susirenka žmonės, turi būti struktūriškai ir technologiškai kuo geriau aprūpintos, taip pat ir informacinėmis priemonėmis.

Vadinasi, Akropolis bei kiti prekybos centrai sostinėje taip pat galėtų būti tokie jaunimo, norinčio naudotis informacinėmis technologijomis, traucos centrai.

Modernaus pasaulio tendencija – funkcijų persipynimas, todėl vienoje vietoje žmogus turi gauti visas paslaugas, kurios jam reikalingos. Paaugliai yra labai aktyvūs kompiuterinių paslaugų vartotojai, todėl jiems įdomių ir rūpimų paslaugų plėtra tokiuose prekybos centruose turėtų būti visiškai natūralus dalykas. Dabar problema – informacinių technologijų plėtra regionuose. Todėl noriu atkreipti dėmesį ir į kitą strateginį projektą. Gegužės mėnesį Vilniaus universitete Žinių vadybos institute buvo atidarytas pirmasis Rytų ir Vidurio Europoje mobilios atviros visuomenės centras. Šio renginio iniciatorė – organizacija, kurią sudaro 7 ar 8 valstybių atstovai iš Lenkijos, Austrijos, Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir kt. Šis tinklas plečiasi ir turi tikslą apimti visą Vidurio ir Rytų Europos teritoriją, teikti joje telekomunikacijų paslaugas, taip prisidedant ir prie informacinės visuomenės kūrimo ir plėtros. Šia prasme per mobilias komunikacijas vykty informacinės visuomenės kūrimo skatinimas ir regionuose.

Taigi šio Mobilios atviros visuomenės centro atidarymas reikšmingas tuo, kad atsiranda galimybė modeliuoti procesus, kurie vėliau pasireikš ir kitose Rytų bei Vidurio Europos valstybėse. Todėl dar kartą noriu grįžti prie kartu su Pasaulio banku sukurtos *Žinių ekonomikos Lietuvoje* studijos. Turime gal ne visiems šiandien dar pastebimą, bet jau proveržį. Be ypatingų ir perdėtų vertinimų Lietuva vis dėlto užima strateginę poziciją tarptautinių iniciatyvų prasme. Kodėl gi tai negalėtų būti mūsų valstybės veiklos profilis? Ne visur galime lygintis su galingomis pasaulio valstybėmis, bet yra sritys, kur galėtume. Manau, jog kūrybinio intelekto, kūrybinių strateginių proveržių srityje, Lietuvos mokslo vietos pasaulyje įtvirtinimo prasme galėtume nemažai padaryti. Labai svarbu pasinaudoti mūsų mokslo galimybe sąveikauti su tarptautinio intelekto autoritetais, nes taip galėtume atlikti daug vertingų darbų.

Net jeigu mūsų materialinės ir technologinės galimybės neprilygsta turimoms kitose valstybėse?

Kad ir mūsų prisimintas projektas *Mobilios atviros visuomenės centras*. Jo specifika ta, kad visai nėra akcentuojamas technologijos vaidmuo. Technologijų ekspertai mums sako: *Mes norime jungtis su turinio teikėjais ir kartu norime pasiūlyti savo paslaugas. Tokiu būdu visuomenei norime teikti tai, ko jai šiuo metu labiausiai ir reikia – kokybiško turinio ir formos pateikimo prasme produktą.*

Mūsų valstybės veiklos profilis: strateginės tarptautinės iniciatyvos (1)

Čikagos rotušės naujieji rūmai

Informacinė visuomenė ir regionai

Užsiminėte apie informacinių technologijų plėtros regionuose svarbą. Koks čia turėtų būti Vyriausybės vaidmuo: pasyvus ar aktyvus? Ar patys regionai ir turi tvarkytis, o gal vis dėlto svarbi ir bendra šios srities valstybės politika?

Regionai pirmiausia turi tvarkytis patys, bet turi būti sudaroma ir palanki atmosfera iniciatyvoms vietose reikštis. Noriu grįžti prie Lietuvos konkretikos ir pakalbėti apie sėkmingą laikomą projektą *Langas į ateitį*. Tai buvo privataus verslo iniciatyva, kurią labai palaikė valstybės vadovai. Tuo pat metu Informacinės visuomenės plėtros komitete kilo idėja, kad valstybės institucijos turi vykdyti atskirą programą, panašią kaip *Langas į ateitį*. Panagrinėję šitikinome, kad tai nėra efektyvus kelias, pasirinkome bendradarbiavimą su verslu. Vidaus reikalų ministerija buvo įgaliota LR Vyriausybės vardu pasirašyti sutartį su aljanso *Langas į ateitį* kūrėjais. Taip šis projektas nustojo priklausyti tik jį pradėjusiems. Jis buvo pristatytas Žinių ekonomikos forume Helsinkyje, kur buvo labai palankiai priimtas. Tai pavyzdys, kaip valstybė informacinę visuomenę gali plėtoti ne tik centruose, bet ir regionuose, kur kuriami viešų interneto prieigų taškai. Pagal suderintą planą dabar tie centrai steigiami bendromis jėgomis.

Kad nauda būtų ir visuomenei

Ar dabartinis Lietuvos verslas (mintyje turiu ne vien kompiuterines ir informacinių technologijų bendroves) suvokia, kad jo ateitis taip pat priklauso nuo informacinių technologijų, telekomunikacijų ir kitų aukštųjų technologijų įsivaikinimo ir taikymo savo veikloje?

Lyg ir supranta, tačiau yra ir kita problema. Telekomunikacijų ir infor-

macinių technologijų verslo atstovai, kurie jau dabar sėkmingai plėtoja savo veiklą ir ateityje galės dar sėkmingiau plėtoti, prisideda prie valstybės informacijos politikos formavimo. Taigi šios bendrovės, prisidedamos prie valstybės politikos formavimo, nepamiršta ir savo pačių interesų. Tai nieko blogo, tai suprantama. Valstybės institucijų ir jai atstovaujančių ekspertų vaidmuo ir būtų – derinti šiuos interesus, kad nauda būtų ir visuomenei, ir bendrovėms.

Šiuo metu privatus verslas Lietuvoje turi sukaukęs labai didelį intelektualinį potencialą, kurio kartais pritinga valstybės institucijos, todėl būtina bendradarbiauti. Šio proceso subtilus valdymas tuo labiau būtinas, kad kai kurios tendencijos netaptų naudingos tik privačiam verslui, bet sutaptų su valstybės ir visuomenės interesais.

Užsiminėte, kad privačios verslo struktūros turi lyg ir didesnį intelekto potencialą, lyginant kad ir su valstybinėmis institucijomis. Mintyje turite kompetencijų informacinių technologijų naudojimo srityje, o gal kai kurių kitų gebėjimų stoką valstybinėse institucijose?

Pirmiausia mintyje turiu informatikos priemonių naudojimo galimybes, nors ir valdymo srityje neretai privatus verslas disponuoja geresniais specialistais, negu valstybės institucijos, nes savo darbuotojams gali mokėti kelis kartus didesnius atlyginimus. Todėl natūralu ir sveika, jeigu strateginiams tikslams sugebame integruoti valstybės instituciją ir privataus verslo turimą kompetenciją. Šia prasme aljansas *Langas į ateitį* yra kol kas gana harmoningai valdomas projektas, kuris duoda pastebimų rezultatų.

Kitas projektas, kuris pradėtas įgyvendinti – tai bendra verslo ir valstybės institucijų atstovų grupės pastangos kuriant elektroninės valdžios koncepciją Lietuvoje. Tam buvo pasitelkti gana pajėgūs ekspertai, atsiliepta į privataus verslo aljanso inicia-

tyvą dėl e-valdžios projekto galimybių Lietuvoje. Jai pritarta Informacinės plėtros komisijos, kuriai vadovauja Premjeras Algirdas Brazauskas, posėdyje. Ši koncepcija įgyvendinama. Tai būtų ne tiek e-valdžios, kiek e-demokratijos sklaida ir plėtra Lietuvoje, paslaugų piliečiams teikimas.

Technologijos ir technokratizacija

Plečiantis elektroninių ir informacinių technologijų taikymui žmogaus kaip asmenybės vertė didėja, o gal vis dėlto menkėja? Kitaip tariant, ar su informacinėmis technologijomis nepradedamas naujas technokratizacijos etapas?

Labai sudėtinga atsakyti į šį klausimą, ieškodamas atsakymo galiu tik improvizuoti. Man atrodo, kad technokratizacijos grėsmė išlieka. Bet kartu telkiantis technines priemones galima realizuoti ir kūrybines žmogaus galias. Procesas valdomas, jeigu padeda žmogui, pavieniam individui plačiau atsiskleisti. Technologijos pačios savaime netrukdo.

Kitas dalykas, jeigu individo galios ribotos ir žmogus virsta tik priedu prie technologijų. Tada matome informacinės visuomenės grimasas technologijų raidos kontekste. Suprantama, kad per naujas technologijas gali ateiti ir neigiami reiškiniai. Gali įsiveržti prastos tendencijos, kad ir ugdant jaunus žmones. Jeigu mūsų kartos žmonės buvo galima atriboti nuo tam tikrų tendencijų, tai dabar jaunas žmogus turėdamas internetą tampa visiškai laisvas: jis gali susirasti ko reikia ir ko nereikia.

Moralinių principų vertė labai išauga, tačiau daugelio visuomenės narių lengvai ir prarandami. Teisingiau, niekada gal nebūvo įsisavinti.

Jeigu nėra tikrųjų vertybių, tvirto branduolio, tai žmogus tampa lengvai pažeidžiamas. Informacinės technologijos gali atlikti labai didelį griaujamąjį vaidmenį jaunų žmonių

ugdymo ir visuomenės dorovinio auklėjimo darbe. Bet nesu šios srities ekspertas.

Kaip rengėmės pasaulio pabaigai

Pasaulis tapo daug labiau pažeidžiamas, negu kad yra kada nors buvęs. Tuo įsitikinome, kai Simpoziumo dalyviai iš Lietuvos skrido į Čikagą. Kuriam laikui sutriko kompiuterinis ryšys, ir registracija į lėktuvų reisus sustojo. O jeigu to sutrikimo būtų nepavykę greitai pašalinti – kas tada?

Noriu priminti ir 2000-ųjų metų vadinamąją kompiuterių krizę. Man teko būti Jungtinių Tautų ekspertu tarpvyriausybinei sąveikai, t. y. tų problemų koordinatoriumi. Iš tikrųjų įsitikinome, kaip pažeidžiama žmonija.

Tai nebuvo išpūstas dalykas norint gauti iš išgąsdintų vyriausybių papildomų pinigų?

Iš dalies išpūstas, bet tik iš dalies, nes grėsmės buvo daug. Buvo iškilusi informacinių technologijų saugumo problema. Galėjo kilti grėsmės, kurios galėjo tapti nevaldomos. Tai buvo ir savotiškas testas informacinių struktūrų tolesnei plėtrai. Tapo akivaizdu, jog kartais kuriame dalykus, nelabai prognozuodami jų neigiamą poveikį. Tos lėšos, kurios pasaulio mastu buvo išleistos informacinių struktūrų saugumui didinti, niekur nedingo, nes buvo atnaujinta ta informacinė struktūra. Blogų dalykų neatsitiko.

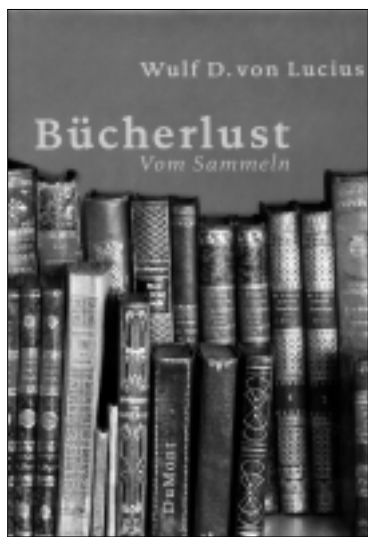
Kitas dalykas, jog daugelyje valstybių ta situacija vykusiai pasinaudojo verslo struktūros, trimituodamos apie artėjančią pasaulio pabaigą, gresiančią apokalipsę. Buvo mėginimų gąsdinti ir Lietuvos vyriausybę. Spaudoje su valstybės saugumo komiteto pirmininku man teko diskutuoti, aiškinome, kad viskas vyksta ramiai, tvarkingai, situacija kontroliuojama ir panikai nesą ypatingo pagrindo.

Lietuvos padėtis buvo tuo ypatinga, kad turime Ignalinos atominę elektrinę, todėl ne tik mes, bet ir visos Šiaurės šalys pagrindine 2000-ųjų virsmo problema laikė šią elektrinę. Situacija išties buvo sudėtinga. Tai buvo krizių vadybos, viešosios nuomonės valdymo problema. Galėjome patikrinti savo valstybės pasirengimą tokio pobūdžio problemoms spręsti ir pasaulio nepasirengimą. Buvo gauta paraiškų 22 mln. litų informacinės infrastruktūros gerinimui. Tuo metu vadovavau Informatikos departamentui, tad mums teko atlikti išsamią poreikių analizę. Teko poreikius minimizuoti iki 5 mln. litų, kurie buvo skirti iš Valstybės rezervų fondo. Tai buvo teisingas sprendimas. Kai vėliau tarptautinė kompiuterių korporacija vertino Lietuvą, kaip mes atliekame elektroninės valdžios kūrimo darbus, tai informacinių sistemų saugumas buvo įvertintas gerai. Bent vieną problemą pavyko išspręsti.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Leibnico draugija: susipažinkime išsamiau (4)

Už D. Wulfo Luciaus bibliofilijos kultūros vadovą Knygų aistra ir Knygos žodyną pasaulio bibliofilai nepagailėtų paskutinio grašio

Atkelta iš 9 p.

kartų laikinose vasaros kavinukėse perkasta bėgant iš Vokiečių valstybinės bibliotekos į Friedrichstrasse's elektrinių traukinių stotį ir atvirkščiai, stovėjo neseniai iškilęs modernus stiklo ir gelžbetonio pastatas – trijų aukštų knygynas. Viduje – atviro erdvės, judantys laiptai, siena slenkantis vandens srautas, puiki renginių salė, kompaktinių diskų klausymo įranga, informacijos punktai, kasos, elektroninė apsauga. Nemačiau tik kavinukės, bet jos atidžiai ir nesižvalgiau. Renginių salėje vyks konferencijos, susitikimai su autoriais, aktoriams, skaitovais, diskutuojama. Lankytojams teikiama įvairi informacija. Ji pasiekama ir per internetą (www.kulturkaufhaus.de), ir nemokamai dalinamą spalvotą reklaminių laikraštį *Dussmann. Das KulturMagazin*, ir visais kitais moderniam europietiško užmojo miestui prieinamais būdais.

Neperdėsiu: lietuvių knygų pasirinkimas apstulbina. Dussmanno kultūros krautuvės pasiūla – gal milijonas leidinių: knygų, kompaktinių diskų, vaizdo juostų. Lentynose guli daugiausia naujienos. Jei ko nors iš karto nerasi, krautuvė tai pristatys per kelias valandas arba rytojaus dieną, iš užsienio – mažiau nei per savaitę. Aišku, už knygas ir paslaugas teks mokėti. Nereikia net užsiminti, kad kainos aukštos kaip ir vidur miesto styrančios televizijos bokštas, ypač matuojant lietuviškos kišenės mastu. Tačiau visai nieko nenupirkęs iš krautuvės neišeisi. Pirmajame aukšte, visiems po kojų ir akių, įterpta daug stalų su užrašu: *Modernus antikvariatas*. Ant tų stalų stirtomis sukrautos vakarykštės, pirmąją paklausą praradusios knygos. Jos įkainotos nuo 5 iki 30 eurų. Pigiausios – vaikų knygelės, brangiausios – trijų-penkerių metų amžiaus puikūs meno ir nuotraukų albumai. Laikas būtų tokius *modernius antikvariatas* atidaryti ir Lietuvos knygynuose.

Ko knygyne ieškojote? Ką įsigijote?

Gerai žinau, kad kiekvieno mokslo žmogaus užrašų knygelėje pažymėti kelių knygų, dėl kurių nepagailėtų ir paskutinio piniginių trupinio, pavadinimai. Kitoks nesu ir aš. Jau išvykdamas į Berlyną buvau apsisprendęs parsivežti tai, ką pastaraisiais metais pirkto kone visos Europos mokslinės bibliotekos ir knygotyros specialistai – *Knygos žodyno (Wörterbuch des Buches; 2002)* – šeštąjį leidimą ir Wulfo D. von Luciaus bibliofilijos kultūros vadovą *Knygų aistra. Rinkimas*

(*Bücherlust. Vom Sammeln; 2000*) – antrąjį leidimą. Žodyną parengė Helmutas Hilleris, jam mirus, šeštąjį, iš esmės pataisytą leidimą – Mainco Johaneso Gutenbergo universiteto Knygotyros instituto direktorius profesorius Stephanas Füsselis bei jo kolegos. Dėl to knygos viršelyje nurodytos abiejų autorių pavardės. Žodyne įdėti aktualiausi knygos anatomijos ir architektūros, leidybos ir poligrafijos, prekybos ir bibliofilijos terminai, iškilusių pasaulio, bet labiausiai Europos knygos veikėjų biogramos, aprašytos knygų įstaigos ir organizacijos. Į jį jau įtraukti vokiečių kalboje tvirtiau prigiję elektroninės knygos terminai ir apibrėžimai. Žodynas nedidelio formato, bet talpus: spausdintas smulkiu šriftu, be iliustracijų ir rekomenduojamos literatūros sąrašo. Knygotyrininkams tai parankinis stalo veikalas.

Bibliofilijos vadovo *Knygų aistra* autorius yra teisininkas ir Europos bibliofilijos elito atstovas. Jis turi vieną vertingiausių asmeninių bibliotekų ir yra jų pasaulio kompetentingas žinovas, kalbą profesionalia knygotyros kalba. W. D. von Lucius nuosekliai dėsto bibliofilijos kultūros teoriją ir metodiką: knygų kaupimo motyvus, asmeninės bibliotekos organizavimą ir įrangą, knygos funkcijas, struktūrą ir jos elementus, meninę, kultūrinę ir mokslinę vertę, renybių paieškos antikvarinėje rinkoje ir elektroninėje erdvėje metodiką, pirkimus aukcionuose ir per internetą, kainas ir jų politiką, asmeninės nuosavybės vertybių viešumą ir aktualizavimą, bibliofilų organizovą sąjūdį ir vienišius. Leidinys didelės apimties, iliustruotas, puikiai sumaketuotas ir išspausdintas, turi išsamų literatūros sąrašą ir net bibliofilijos terminų aiškinamąjį žodyną. Kiekvienas veikalas puslapis persmelktas asmenine patirtimi ir geru šios kultūros srities žinojimu. Knygos ir bibliofilijos kultūros dalykus mes jau pradėjome dėstyti Vilniaus universiteto studentams, tačiau jiems skirto vadovo dar negreit sulauksime. Tiesiog dar nesubrendo tam, kad jį parašytume. Suprantama, kad abi minėtos knygos, tegu ir vokiečių kalba, mums yra itin reikalingos, todėl ir dėl jų pirkimo ne kiek nesuabejota. Aišku, kišenė nukentėjo. Tačiau pasivašinti kava ar vynu galima ir namuose, kai įsigyta knyga jau laikys savo rankose.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Frankfurte prie Maino – KNYGŲ MIKROKOSME

Knyga – geriausias žmogaus draugas

Frankfurte prie Maino jau nuo 1240 metų vyksta rudens, o nuo 1330 metų – pavasario tarptautinės mugės. Knygų – didžiausios pasaulyje. Prasminga tai, kad netoli esančiame Mainze, gimė ir dirbo pirmasis Europoje spausdininkas Johannas Gutenbergas. Kaip ir ankstesniais metais, 2003 metų knygų šventėje, kuri vyko spalio mėnesį, dominavo didžiųjų valstybių garsiosios leidyklos, turinčios tobuliausias spausdinimo technikas. O tai reiškia, kad turi daug lėšų. Štai aštuntą paviljoną užėmė JAV, Didžiosios Britanijos, Kanados, Australijos, Izraelio knygų leidyklos. Vien ką reiškia mums, europiečiams, nauja 30 tomų *Encyclopedia Britannica*. Jei per dieną ir sugebėtum apžiūrėti, tektų daug kilometrų nueiti. Tai sakau, norėdamas pabrėžti knygos galią, magiją, visų mūsų, Žemės gyventojų, žinių šaltinį.

Lietuvos delegacijos kelionę organizavo Lietuvos leidėjų asociacija. Nors ir pastaruoju metu trūksta lėšų kultūrai, vis dėlto keliolikos Lietuvos leidyklų (daugiausia Vilniaus ir Kauno) stenduose besipuikuojantys solidūs, patrauklūs, parašyti rimtų mokslininkų ar sukurti gabių menininkų kūriniai, kokybe nėra prastesni arba geresni už daugelį kitų valstybių.

Lietuvos mokslininkų veikalus prie stendo lankytojams pristatė Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto (MELI) direktorius Rimantas Kareckas, pavaduotojas redakciniam darbui Antanas Račis, atstovė Vilija Kneitienė ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto ir jo leidyklos vadovai – Sigita Narbutas ir Gytis Vaškėlis. Lietuvių mokslo veikalai eksponuoti greta garsėjančių poligrafijos įmonių.

Mokslo leidinių stendą papuošė MELI išleistas *Visuotinė lietuvių enciklopedijos* ketvirtasis tomas. Lankytojai domėjosi ir šio instituto išleistu dideliu *Vokiečių-lietuvių kalbų žodynu*, *Dabartinės lietuvių kalbos žodynu*, enciklopedija *JAV lietuviai* (2 tomai) ir kt.

Angliška literatūra daugiausia domėjosi lietuviškų enciklopedijų veteranas Lietuvos istorijos redakcijos vedėjas Vytautas Spečiūnas. Pasak jo, į akį krito skirtingas nei europiečių (daugumos jų paviljonai ir stendai primena Vilniaus mugę) amerikiečių leidėjų prisistatymas, kuris buvo kur kas racionalesnis ir pragmatiškesnis. Stebina pačių JAV leidyklų gausa – mugėje buvo daugelio universitetų, daugelio valstijų leidyklų atstovai. Buvo ir vaikų, jaunimo, kartografinės medžiagos, specialios indėnų literatūros, ezoterikos, astrologijos ir kitokių leidyklų. O kur dar atskirų mokslo šakų leidyklos!

Knygų gausa, tematikos įvairovė, solidumu, aukšta poligrafijos kokybė pasižymi ir Vokietija. Labai traukia Lietuvos enciklopedininkams itin svarbios vokiečių leidyklų *Brockhaus (Brokhauso)*, *Duden*, *Meyer* išleistas informatyvi enciklopedijos, žinynei, žodynai. Antai, be seniau išleistos 24 tomų ir papildymų 6 tomų *Brokhauso enciklopedijos*, vokiečiai pateikė 15 tomų žinyną *Der Brockhaus*, taip pat kelis vienas tomius žinynus. Išleistas pirmasis penkiametis enciklopedijos

Der Brockhaus in fünf Bänden tomas. Įdomu, kad lentynoje puikuojasi ir keturi tomai tuščiais lapais; bet išpūdinčiau penki, o ne vienas. Tuose leidiniuose pateikti objektyvūs duomenys apie Lietuvos Respublikos vadovus Vytautą Landsbergį, Algirdą Brazauską, Valdą Adamkų, yra apie LR ministrus pirmininkus, matome jų portretus. Tačiau naujaisiuose leidiniuose aprašomi tik dabartiniai vadovai. Deja, nė vieno žymaus Lietuvos valstybinio ar politinio veikėjo (netgi prezidentų) nėra apie žymiausias XX a. žmones 2003 metais išleistoje knygoje *Der Brockhaus Zeitgeschichte*. Solidžios *Brokhauso* enciklopedijos apie pasaulio civilizacijas, religijas, literatūrą, sveikatą, meną, istoriją, techniką, žmogų; skirtosios atskirai jaunimui ir vaikams.

Mūsų kaimynai lenkai, be įvairių šakinių enciklopedijų, žodynų, žinynų, tęsia *Didžiosios lenkų enciklopedijos* leidimą, iš 30-ies išėjo jau 17 tomų. Leidžiantiems *Visuotinę lietuvių enciklopediją* įdomu palyginti jų informaciją apie 1569–1795 metų laikotarpį, kai gyvavo jungtinė Lenkijos ir Lietuvos valstybė. Lenkai išleido vertingų knygų iš sociologijos, filosofijos, literatūros, istorijos, archeologijos, geografijos, politologijos, biologijos, medicinos, ekologijos, fizikos, genetikos, technologijos, meno, mitologijos ir kitų mokslo sričių, finansų, kompiuterijos ir interneto, verslo, rinkos, Europos Sąjungos bei kitais klausimais.

Kaip 2002 metais Lietuvos Respublika, taip šiais Rusijos Federacija turi mugės svečio, arba šeimnininko, teises. Didžiulė šalis daugybėje stendų stengėsi parodyti įvairiapusišką knygų spektrą, didžiulę rinką, kraštų ypatybes, leidinių, turinio įvairovę. Rusai surengė nemažai konferencijų,

susitikimų. Čia negalima nepaminėti, kad pagrindinis jų prisistatymas sulaukė kritiško daugelio leidėjų (ir dalies pačių rusų) vertinimo – dėl paviršutiniškumo, obsceiškų vaizdų ir panašiai. Išleista Rusijoje ir puošnių albumų, atlasų, brangakmeniais papuoštų knygelių. Vienas svarbiausių Rusijos mokslininkų bei leidėjų darbų – pradėdama rengti 30 tomų *Didžioji Rusijos enciklopedija*. Bene daugiausia mugės lankytojų būriavosi prie Sankt Peterburgo šviečiamosios istorijos ir teisių gynimo visuomeninės organizacijos *Memorial* įrengtų stendų apie stalinizmo ir neostalinizmo laikotarpius padarytų nusikaltimų Sovietų Sąjungos ir kitų šalių tautoms, apie žmogaus teisių pažeidimus Čėčėnijoje ir kitur, apie pabėgėlius ir prievartą iškeldintuosius Rusijos regionuose, apie etninę diskriminavimą (150 knygų).

Turi ką parodyti ir Prancūzijos, Italijos, talentingosios žydų tautos poligrafai, savo ypatybes parodė daugelis kitų pasaulio šalių bei tautų. O viskas atrodo kaip vienos didžiulės šeimos vaikai.

Pasaulio ar Visatos mis gražuolių konkursuose karūnuojama viena viintelė, dar kelios gauna įvairius titulus. Kitos pralaimi. Tarptautinėje knygų šventėje Frankfurte prie Maino laimėjo visi – leidyklos, spaustuvės, įmonės, knygų kūrėjai, jų platintojai. Per knygą sustiprėjo įvairių žemynų rasių, civilizacijų, tautų tautelių ryšiai. Žmonės dvasiškai praturtėjo, tapo tauresni, geresni. Dar didesnė meilė Knygai, o per ją – Žmogui.

Dr. Algirdas Matulevičius
Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto vyresn. moksl. redaktorius

**KLAIPĖDOS
UNIVERSITETAS**

skelbia, kad 2004 m. sausio 6 d. 13 val. Klaipėdos universiteto Tęstinių studijų institute 108 auditorijoje (Sportininkų g. 13, Klaipėda) bus ginama **ILONOS ZUBRICKIENĖS** daktaro disertacija tema: **NUOTOLINIŲ STUDIŲ LIETUVOS UNIVERSITETE PLĖTROS PARAMETRAI PASAULINIŲ TENDENCIJŲ KONTEKSTE**

Gynimo taryba:

pirmininkas – prof. habil. dr. **V. TARGAMADŽĖ** (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija 07 S);

nariai:

prof. habil. dr. **R. LAUŽACKAS** (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija 07 S);

prof. habil. dr. **A. TARGAMADŽĖ** (Kauno technologijos universitetas, technologijos mokslai, informatikos inžinerija 07 T);

doc. dr. **R. M. ANDRIEKIENĖ** (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija 07 S);

doc. dr. **V. KAVALIUSKIENĖ** (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija 07 S);

oponentai:

prof. habil. dr. **M. TERESEVIČIENĖ** (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija 07 S);

doc. dr. **V. RAUDYS** (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija 07 S).

Darbo vadovas – prof. habil. dr. **V. JAKAVIČIUS** (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija 07 S).

Su disertacija galima susipažinti Lietuvos Nacionalinėje M. Mažvydo, Klaipėdos universiteto bibliotekose.

Rektorius

Prof. Vytautas Statulevičius

Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys profesorius VYTAUTAS STATULEVIČIUS (1929 XI 27–2003 XI 23)

tikimybių teorijos daugiašakės krypties, buvo dirbama diferencialinių lygčių ir jų sprendimo metodų, operacijų tyrimo, matematinės logikos, informatikos ir kitose srityse.

Štai vienas nepaprastai svarbus Lietuvai ir ne tik Lietuvai pavyzdys. J. Kubilius ir V. Statulevičius lankėsi daugelyje šalių. Ne kartą jiems teko būti pasauliniame mokslo centre Berklyje (JAV). Berklio universitete žymiausia pasaulio matematinės statistikos centrą kūrė ir jam vadovavo Vilniaus krašte gimęs prof. J. Neimanas. Sulaukęs senyvo amžiaus nutarė kreiptis į tuometinės TSRS MA prezidentą akad. M. Keldyšą su siūlymu perkelti į Vilnių Berklio simpoziumą. Šį siūlymą aprobavo aukščiausios TSRS mokslo ir politikos institucijos. 1973 m. Vilniaus universitete vyko pirmoji tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencija, pavadinta *Vilniaus konferencija*, sudariusi galimybę bendrauti sovietinio ir Vakarų pasaulio žymiausiems mokslininkams.

Tarybų valdžios metais mokslininkai nenoriai buvo komandiruojami į užsienį, ypač į JAV. Dažniau jie būdavo kviečiami iš užsienio, jiems skiriamas tam tikras dėmesys.

Kokie faktoriai lėmė, kad Lietuva įgijo pasaulinio garso mokslin-

kų forumą? Pirmiausia daug reiškė J. Kubiliaus ir V. Statulevičiaus išugdyta ir pasaulyje žinoma mokslinė mokykla bei prof. J. Neimano ir jo didelio būrio kolegų sentimentai Vilniaus kraštui ir antrajai Jeruzalei – Vilniui. Kaip ten bebūtų, bendrauti TSRS ir užsienio matematikams nebeliko kliūčių. Šių konferencijų siela ir organizatoriumi buvo Zarasų krašto žmogus prof. Vytautas Statulevičius. Dabar Lietuvos matematikai rengiasi devintajai Vilniaus konferencijai, šaukiamai kas ketveri metai.

Bene pusę šimtmečio bendravus ne tik oficialiai mokslo įstaigose, bet ir asmeniškai, be abejonės galima teigti, kad jis buvo ne tik talentingas mokslininkas – mokslo organizatorius, populiarus visuomenės ir politikos veikėjas, bet ir puikus žmogus. V. Statulevičius labai gerbė visus žmones, nepaprastai vertino ištikimybę ir draugystę, atsidavimą doriai ir grožiui. Ne kartą jis yra sakęs, kad baigusiems aukštuosius mokslus, pasiekusiems valdžios aukštumų dar dažnai toli gražu iki paprasto kaimo žmogaus inteligencijos. Jo pažiūrų pamatas labai aiškus ir paprastas: *Būk kuklus, gerbk žmogų ir padėk jam*. Darbus jis atlikdavo iki galo, o tikslo siekdavo su jam būdinga aist-

ra. Buvo žmonių gerbiamas ir laukiamas.

Lietuvos MA tikrojo nario prof. Vytauto Statulevičiaus nuopelnai mokslui buvo įvertinti prestižine TSRS MA A. Markovo premija, TSRS valstybine mokslo premija ir dviem Lietuvos Respublikos premijomis už mokslą. Jam buvo suteikti garbės vardai ir apdovanojimai.

Lietuvos mokslo visuomenė, velionio giminės ir bičiuliai palydėjo jį į žymių žmonių amžinojo poilsio kalnelį Vilniaus Antakalnio kapinėse. Prie kapo duobės kalbėjęs Vilniaus universiteto rektorius, Lietuvos MA tikrasis narys prof. J. Kubilius pasakė, kad velionio nuopelnų mokslui ir Lietuvai niekada neuždengs laiko dulkės.

Laidotuvėms vadovavo matematikos studijų kolega – Jo Ekscelencija vysk. Juozapas Tunaitis. Jis per pamokslą Šv. Jonų bažnyčioje pasakė, kad ant Vytauto paminklo reikėtų užrašyti: *Padariau viską, ką galėjau*.

Tikimės, kad zarasiškiai – kraštiečiai, valdžios ir visuomenės atstovai pirmųjų Vytauto Statulevičiaus mirties metinių ir 75-mečio proga pagerbs jį memorialine lenta ant Antalieptės mokyklos sienos.

Doc. dr. Henrikas Jasiūnas

Vasaros kursai Vidurio Europos Universitete

Vidurio Europos Universitetas (*Central European University*) – plačiai pripažinta, JAV mokslinį laipsnį socialiniuose bei humanitariniuose moksluose teikianti institucija. Studijuoti čia kviečiami įvairių disciplinų specialistai, turintys pirmąjį aukštojo mokslo diplomą. Universitetas yra pripažintas New York State Education Department (US) ir Vengrijos vyriausybės kaip užsienio aukštojo mokykla.

Šis universitetas siūlo kelių savaitių vasaros studijas Vasaros Universitete (Summer University) Budapešte Centrinės, Rytų Europos bei buvusios Sovietų Sąjungos šalių specialistams (daktaro laipsnio pakopos studentams, jauniems mokslininkams, profesionalams) suteikiant galimybę pasitobulinti savo profesinėje srityje, pagilinti žinias bendradarbiaujant su dalyviais iš daugelio pasaulio šalių.

Universitete siūlomi kursai yra

labai įvairūs – stažuotis čia gali antropologijos, meno istorijos, aplinkos mokslų, religijos, politikos studijų, tarptautinių santykių, viešojo administravimo bei kitų disciplinų specialistai. Siūlomoms programoms unikaliai ne tik dėstomų dalykų įvairovė, tačiau ir tuo, kad čia 2–3 savaitėms susirenka žmonės su skirtingu geografiniu, kultūriniu, akademinu pagrindu (dalyviai primami iš bemaž 87 valstybių, pirmenybę teikiant Centrinės, Rytų Europos bei buvusios Sovietų Sąjungos šalių specialistams). Ne mažiau įvairi ir atvykstančių lektorių grupė – dėstyti kviečiami patyrę specialistai iš 48 valstybių (daugiausia iš Vakarų Europos bei JAV). Ši unikali multikultūrinė aplinka – puikus efektyvaus mokslinio dialogo pavyzdys.

Skatindamas kuo didesnę Centrinės, Rytų Europos bei buvusios Sovietų Sąjungos šalių specialistų dalyvavimą kursuose, universitetas

visiškai ar iš dalies padengia visas šių šalių dalyvių stažuotės išlaidas.

Kasmet ši aukštoji mokykla apie kursus sulaukia puikių atsiliepimų: *Tai puiki galimybė pažvelgti toliau už profesijos ribų, pasidalinti patirtimi su kolegomis iš įvairių pasaulio šalių, [...] čia nekeliamas klausimas, kuris neskatinėtų daugiau klausimų, daug įdomių diskusijų, kurios skatina gerbti įvairias pažiūras, nuomones.*

Galimybė patobulinti profesines žinias kartu su kompetetingais Vakarų Europos bei Amerikos dėstytojais bei praleisti porą savaitių multikultūrinėje aplinkoje išties vertinga kiekvienos srities specialistui. Tad jeigu susidomėjote šiomis vasaros studijomis, nedelskite – paraiškos priimamos iki 2004 metų sausio 5 dienos. Platesnę informaciją galite gauti Studijų užsienyje informacijos centre.

Inga Čiuberkytė

Lietuvą ištiko skaudi netektis. Eidamas 74 metus, sunkios ligos nualintas, mirė Vytautas Statulevičius.

V. Statulevičius gimė 1929 m. lapkričio 27 d. Zarasų apskr., Antalieptės val., Bikūnų kaime, smulkių ūkininkų – Danutės ir Antano Statulevičių šeimoje. Pradžios mokslus 1936–1941 m. ėjo Dubuliškio pradinėje mokykloje, 1945–1946 m. mokėsi Antalieptės žemės ūkio mokykloje, 1946 m. Tauragnų progimnazijoje eksternu išlaikė baigiamuosius egzaminus. Kurį laiką buvo pieno surinkimo punkto vedėjas ir seniūno padavotojas.

Studijoms aukštojoje mokykloje 1947–1949 m. pasirengė Darbininkų ir valstiečių parengiamuosiuose kursuose prie Vilniaus universiteto.

1949 m. buvo priimtas į Kauno politechnikos institutą. 1948-ieji buvo sunkūs Lietuvai – tai masinių trėmimų ir žemės ūkio „sukolchozinimo“ metai. Vytauto tėvai pasipriešino Bikūnų kaimo „valdžios šulams“ ir tapo „liaudies priešais“, todėl į Kauną buvo pasiųstas raštas, kuriuo remdamasi instituto valdžia pašalino V. Statulevičių iš šios aukštosios mokyklos.

Netekęs vilties įstoti į kurią kitą Kauno aukštąją mokyklą, V. Statulevičius grįžo namo ir nusprendė mokytojauti. 1948 m. pavasarinio trėmimo metu iš Zarasų apskrities mokyklų buvo tremiami 47 mokytojai. Reikėjo nedelsiant spręsti mokytojų trūkumo problemą.

Tuo metu į Zarasų apskrities Liaudies švietimo skyrių, kurio vedėju buvo šių eilučių autorius, atvyko jaunuolis, kuris po kelių sakinių padarė tikrai neeilinės asmenybės įspūdį. V. Statulevičius, baigęs Parengiamuosius kursus (sutrumpintas gimnazijos kursas – dvi klasės per metus) sidabro medaliu, buvo paskirtas Salako vakarinės darbo jaunimo progimnazijos direktoriumi. Direktoriatui jam neteko, nes mokslo troškuly gražino jį į Vilniaus universitetą. Fizikos-matematikos fakulteto koridoriuje atsitiktinai sutiko buvusį Parengiamųjų kursų direktorių Joną Kubilių, kuris puikiai pažinojo gabų kursantą.

J. Kubilius ne tik padėjo V. Statulevičiui įstoti į Vilniaus universiteto Fizikos-matematikos fakultetą studijuoti matematikos, bet ir tapo pirmuoju jo moksliniu vadovu. Jau studijų metais išryškėjo neeiliniai

V. Statulevičiaus gabumai.

Baigusį studijas universitete, J. Kubilius nukreipė savo mokinį į Leningrado universiteto aspirantūrą pas pasaulinio garso mokslininką prof. J. Liniką. Beje, J. Linikas buvo taip pat ir J. Kubiliaus aspirantūros vadovas.

V. Statulevičius labai greitai susidoravo su moksline užduotimi, išimties tvarka jam už mokslinį darbą buvo paskirta Leningrado universiteto premija. Buvo manoma, jog V. Statulevičiaus kandidatinė disertacija verta tuometinio daktaro mokslinio laipsnio! Dėl to buvo uždelstas jos gynimas. Prof. J. Linikas nukreipė V. Statulevičių tobulintis pas žymiausią ano laikmečio matematiką akademiką A. Kolmogorovą, kurio katedroje Maskvos universitete jaunasis mokslininkas dirbo vienerius metus.

Po aspirantūros V. Statulevičius buvo paskirtas į Lietuvos mokslų akademijos (MA) Fizikos ir matematikos institutą, o Vilniaus universitete dirbo antraeilėse pareigose. Jis labai norėjo dėstyti aukštojoje mokykloje, labai mėgo jaunimą. Jau aspirantūros metu apdaliavo savo kolegas mokslinėmis užduotimis, kurios vėliau – septintajame dešimtmetyje – buvo ginamos kaip kandidatinės disertacijos.

Aštuntojo dešimtmečio pradžioje V. Statulevičius buvo išrinktas Lietuvos MA tikrojo nario. Jis nuėjo kelią nuo mokslinio bendradarbio iki MA viceprezidento, o Vilniaus universitete pradėjęs dėstyti matematikos disciplinas – nuo asistento iki Universiteto matematikos profesoriaus.

Daugiau kaip 25 metus V. Statulevičius vadovavo Matematikos ir kibernetikos (bei informatikos) institutui, kartu su prof. J. Kubiliumi, skaičių teorijos krypties atstovais ir savo mokiniais sukūrė autoritetingiausią matematikos mokslo centrą Lietuvoje. Apie keturiasdešimt jo vadovautų matematikų įgijo mokslinius laipsnius ir vardus, daugiau kaip dešimt iš jų tapo habilituotais daktarais ir profesoriais.

Savo moksline erudicija ir nuostabiomis žmogiškomis savybėmis V. Statulevičius įgijo daugybę bičiulių tuometinės TSRS ir užsienio matematikos mokslo centruose. Jo dėka į Lietuvą plaukė perspektyviausia ir aktualiausia mokslinė tematika. Be

Mokslas Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**
Atsakingoji sekretorė **Rūta Krasnovaitė**
Stilistė **Laura Čaplinskaitė**
Tekstų rinkėja **Indrė Jacunskaitė**
Dizaineris **Valdas Balciukevičius**

„Mokslas Lietuva“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas
Patarėjai: **V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas, D. Stančienė, A. Targamadžė, E. K. Zavadskas.**
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8-5) 2 12 12 35, faks. 2 61 47 29
Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>
Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Sapnų sala“
S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius